

דוחות כספיים

לשנת 2017

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרצה לצטט רשאי לעשות כן, בתנאי שיציין את המקור.

סדר: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל

עיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל

נדפס בישראל

בדפוס מאור וולך, ירושלים

ISSN 1565-3250

מס' קטלוגי 601922

www.bankisrael.gov.il

התוכן

	פרק א'	הדוחות הכספיים
5		דוח רואה החשבון המבקר
6		מאזן
8		דוח רווח והפסד
9		דוח על השינויים בהון (הגירעון בהון)
11		ביאורים לדוחות הכספיים
	פרק ב'	דברי הסבר לדוחות הכספיים
31		מבוא
31		השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים
33		ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם
38		סעיפים נבחרים

דוח רואה החשבון המבקר

לנגידה ולמועצה המנהלית של בנק ישראל

ביקרנו את המאזנים המצורפים של בנק ישראל (להלן - הבנק) לימים 31 בדצמבר 2017 ו- 2016 ואת דוחות רווח והפסד והדוחות על השינויים בהון (הגירעון בהון) לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים (להלן - הדוחות הכספיים) המופיעים בעמודים 6 עד 29. דוחות כספיים אלה הינם באחריות המועצה המנהלית, הנגידה, המנכ"ל ומנהלת מחלקת חשבות ומערכות תשלומים וסליקה של הבנק. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג - 1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של בטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הנהלת הבנק וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי של הבנק לימים 31 בדצמבר 2017 ו- 2016 ואת תוצאות פעולותיו והשינויים בהון (הגירעון בהון) של הבנק לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP) בהתאמה לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כמפורט בבאור וא'.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

ירושלים,
26 במרס, 2018

ליום 31 בדצמבר

2016	2017	ביאור
נכסים		
נכסים במטבע חוץ		
נכסים במטבע חוץ בחו"ל		
		2
47,267	89,071	חשבונות עובר ושב
3,474	18,458	פיקדונות לזמן קצר
325,542	279,768	ניירות ערך סחירים
194	57	ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
3,501	361	מכשירים פיננסיים נגזרים
-	1,151	נכסים אחרים
4,505	5,284	3 קרן המטבע הבין-לאומית
384,483	394,150	סך כל הנכסים במטבע חוץ בחו"ל
נכסים אחרים במטבע חוץ		
		4
127	115	אשראי לממשלה
384,610	394,265	סך כל הנכסים במטבע חוץ
נכסים במטבע מקומי		
		5
8,662	6,386	ניירות ערך סחירים
393	462	6 רכוש קבוע
358 *	381	7 נכסים אחרים
9,413	7,229	סך כל הנכסים במטבע מקומי
סך הכול		
394,023	401,494	

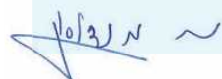
הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.
 (*) סווג מחדש, ראו ביאור 7.

(מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

ליום 31 בדצמבר

2016	2017	ביאור
התחייבויות והון		
75,996	82,202	8 שטרי כסף ומעות במחזור
התחייבויות במטבע חוץ		
		2 התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
2,079	-	ניירות ערך שנמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר
204	2,136	מכשירים פיננסיים נגזרים
3,672	202	התחייבויות אחרות
5,955	2,338	סך כל ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
התחייבויות אחרות במטבע חוץ		
9,282	7,540	9 פיקדונות הממשלה
772	724	10 פיקדונות התאגידים הבנקאיים
4,697	4,483	11 קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות
14,751	12,747	סך כל ההתחייבויות האחרות במטבע חוץ
20,706	15,085	סך כל ההתחייבויות במטבע חוץ
התחייבויות במטבע מקומי		
15,134	19,394	9 פיקדונות הממשלה
206,503	234,478	10 פיקדונות התאגידים הבנקאיים
104,934	91,945	12 מק"ם
6,651	7,149	13 התחייבויות אחרות
333,222	352,966	סך כל ההתחייבויות במטבע מקומי
429,924	450,253	סך כל ההתחייבויות
25,564	13,494	14 חשבונות שיערוך
הון הבנק		
3,985	3,985	15 הון הבנק וקרן שמורה
(65,450)	(66,238)	יתרת הפסד
(61,465)	(62,253)	סך כל הון הבנק (גירעון)
394,023	401,494	סך הכול

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

עירית מנדלסון

מנהלת מחלקת החשבות
ומערכות התשלומים והסליקה

חזי כאלו

מנכ"ל הבנק

פרופ' יהושע שמר

יו"ר המועצה המינהלית

ד"ר קרנית פלוג

נגידת הבנק

26 במארס 2018

(מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2016	2017	ביאור
		הכנסות ריבית
2,424	3,668	17 מנכסים במטבע חוץ בחו"ל
419	330	18 מהממשלה
2,843	3,998	סך כל הכנסות הריבית
		הוצאות ריבית
288	315	19 לבנקים ולציבור
287	315	20 לממשלה
78	98	21 אחרות
653	728	סך כל הוצאות הריבית
2,190	3,270	הכנסות הריבית, נטו
		הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות
695 *	2,474	22 מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים
(7,053)	(5,578)	מהפרשי שערים
(23)	(26)	23 שונות
(6,381)	(3,130)	סך כל ההוצאות הפיננסיות האחרות
(4,191)	140	רווח (הפסד) מפעולות פיננסיות
(202)	(182)	הוצאות על הדפסת כסף וטביעת מעות
(675)	(689)	הוצאות הנהלה וכלליות
(258) *	(57)	הוצאות אחרות
(5,326)	(788)	הפסד לשנה

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

(*) סווג מחדש, ראו ביאורים 22 ו-25.

דוח על השינויים בהון (הגירעון בהון)

(מיליוני שקלים חדשים, סכומים מדווחים)

הון הבנק וקרן שמורה	יתרת הפסד	סך כל ההון	
3,985	(60,124)	(56,139)	יתרה ליום 1 בינואר 2016
-	(5,326)	(5,326)	הפסד לשנה
3,985	(65,450)	(61,465)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2016
-	(788)	(788)	הפסד לשנה
3,985	(66,238)	(62,253)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.			

ביאורים לדוחות הכספיים

1. עיקרי המדיניות החשבונאית

א. כללי

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP), תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים. הנושאים העיקריים, שהוצגו בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים בבנקים מרכזיים, הם:

- (1) חשבונות שיערוך – כמפורט להלן בסעיף יג.
- (2) דוחות על תזרימי המזומנים – כמפורט להלן בסעיף כ.

ב. הגדרות

בדוחות כספיים אלה:

- (1) **הבנק** – בנק ישראל.
- (2) **מדד** – מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- (3) **עלות מותאמת** - העלות המותאמת של איגרות החוב היא ערכם הנקוב בתוספת הריבית שנצברה ויתרת הפרמיה או הניכיון שטרם הופחתה. הפרמיה או הניכיון מופחתים על פני התקופה שממועד רכישת איגרת החוב ועד למועד פדיונה.
- (4) **סכום מותאם** – סכום נומינלי היסטורי, שהותאם למדד בגין חודש דצמבר 2003, בהתאם להוראות גילויי דעת 23 ו-36 של לשכת רואי החשבון בישראל.
- (5) **סכום מדווח** – סכום המותאם למועד המעבר (31 בדצמבר 2003), בתוספת סכומים בערכים נומינליים שנוספו לאחר מועד המעבר ובניכוי סכומים שנגרעו לאחר מועד המעבר.
- (6) **דיווח כספי נומינלי** – דיווח כספי המבוסס על סכומים מדווחים.
- (7) **שווי הוגן** – הסכום בו ניתן להחליף נכס או לסלק התחייבות בעסקה בתום לב בין קונה מרצון לבין מוכר מרצון, הפועלים בצורה מושכלת.

ג. דוחות כספיים בסכומים מדווחים

- (1) בדוחות הכספיים "עלות" משמעותה עלות בסכום מדווח.
- (2) סכומי הנכסים הלא-כספיים אינם מייצגים בהכרח את שווי המימוש או את השווי הכלכלי העדכני, אלא רק את הסכומים המדווחים של אותם נכסים.

ד. עקרונות הדיווח

- 1) מאזן
 - א. פריטים לא-כספיים (רכוש קבוע והשקעות המוצגות על פי העלות) מוצגים בסכומים מדווחים.
 - ב. פריטים כספיים מוצגים במאזן בערכים נומינליים לתאריך המאזן.
 - ג. השקעות בניירות ערך סחירים מוצגות לפי שוויין ההוגן.
 - ד. השקעות במכשירים פיננסיים נגזרים מוצגות לפי עלותן המופחתת.
 - ה. המאזן מוצג על פי מבנה המותאם לבנקים מרכזיים.
- 2) דוח רווח והפסד
 - א. הכנסות והוצאות הנובעות מפריטים לא-כספיים (כגון פחת, הוצאות והכנסות מראש), או מהפרשות הכלולות במאזן, נגזרות מהתנועה בין הסכום המדווח ביתרת הפתיחה לבין הסכום המדווח ביתרת הסגירה.
 - ב. יתר רכיבי דוח הרווח וההפסד (כגון הכנסות הריבית והוצאות הריבית) מוצגים בערכים נומינליים.
- 3) דוח על השינויים בהון (הגירעון בהון)

נתוני הון הבנק והקרן השמורה מוצגים בדוחות הכספיים של הבנק בסכומים מדווחים. (ראו ביאור 15).

ה. השימוש באומדנים

בעת עריכת הדוחות הכספיים נדרשת הנהלת הבנק להסתייע באומדנים, הערכות והפעלת שיקול דעת לגבי עסקאות או נושאים שהשפעתם הסופית על הדוחות הכספיים אינה ניתנת לקביעה מדויקת. אף שהאומדנים או ההערכות נעשים לפי מיטב שיקול הדעת של ההנהלה, ההשפעה הסופית של עסקאות או נושאים כאמור עשויה להיות שונה מזו של האומדנים או של ההערכות לגביהם.

ו. הכרה בהכנסה

הכנסות והוצאות נקפות לרווח וההפסד על בסיס צבירה. רווחים או הפסדים ממומשים הנובעים מיתרות הנקובות במטבע חוץ ומניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ מועברים לדוח הרווח וההפסד. רווחים או הפסדים אלו מחושבים על בסיס העלות הממוצעת של היתרות באותו הנכס. רווחים לא-ממומשים אינם מועברים לדוח הרווח וההפסד, אלא נזקפים במאזן לחשבון שיערוך. הפסדים לא-ממומשים מועברים לדוח הרווח וההפסד, לאחר קיזוז רווחים שלא מומשו באותו הנכס. הפסדים אלו נובעים מהפער בין העלות הממוצעת של נכס לבין השווי ההוגן שלו. הפסדים לא-ממומשים מניירות ערך במטבע חוץ, מניירות ערך במטבע מקומי או במטבע חוץ מסוים לא מקוזזים כנגד רווח לא ממומש מניירות ערך או ממטבעות חוץ אחרים. הפסדים שהוכרו בדוח הרווח וההפסד לא יקוזזו כנגד רווחים לא-ממומשים שייצברו בעתיד.

ז. ניירות ערך

1) ניירות ערך במטבע חוץ

א. איגרות חוב

איגרות החוב מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. השווי ההוגן של איגרות חוב שיש להן מחיר מצוטט מתבסס על מחירי השוק. איגרות החוב שאין להן ציטוט משוערכות על פי נתונים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

ההפרש שבין העלות המקורית של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, לגבי כל נייר ערך, נזקף לדוח הרווח וההפסד.

הפרשי ההצמדה למדד המתפרסם בחו"ל שנצברו על הקרן וטרם מומשו, וכן ההפרש שבין השווי ההוגן בניכוי הפרשי הצמדה של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפים לחשבון השיערוך במאזן.

הכנסות הריבית והפחתות הפרמיה או הניכיון מוצגות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

ההכנסות ממימוש איגרות חוב מוצגות בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

יתרת ההפסד הלא-ממומש בסוף השנה, המחושבת לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפת לדוח הרווח וההפסד ומוצגת בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

ב. מניות

המניות מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. ההפרש שבין השווי ההוגן של המניות לבין עלותן נזקף לחשבון השיערוך.

רווחים או הפסדים ממימוש מניות והכנסות מדיבידנד נזקפים לדוח רווח והפסד ומוצגים בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

יתרת ההפסד הלא-ממומש בסוף השנה, המחושבת על תיקי מניות עוקבי אינדקס בניהול חיצוני מחושבת ברמת התיק, נזקפת לדוח הרווח וההפסד ומוצגת בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

2) ניירות ערך במטבע מקומי

איגרות חוב ממשלתיות סחירות במטבע מקומי מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. ההפרש שבין העלות המקורית של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, נזקף לדוח הרווח וההפסד.

הפרשי הצמדה למדד שנצברו על הקרן וטרם מומשו, וכן ההפרש שבין השווי ההוגן בניכוי הפרשי ההצמדה של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, נזקפים לחשבון השיערוך במאזן.

הכנסות הריבית והפחתות הפרמיה או הניכיון מוצגות בסעיף "הכנסות ריבית מהממשלה".

יתרת ההפסד הלא-ממומש, המחושבת לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפת לדוח הרווח וההפסד בסוף השנה ומוצגת בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים".

ח. מוסדות כספיים בין-לאומיים

1) קרן המטבע הבין-לאומית (International Monetary Fund - IMF)

היתרות בקרן המטבע הבין-לאומית (להלן - הקרן) מנוהלות במטבע SDR ומוצגות בשקלים חדשים לפי השערים היציגים שפרסם בנק ישראל לתאריך המאזן. ההתחייבות לקרן בגין זכויות משיכה מיוחדות שהוקצו מוצגת בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות".

2) הבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים (Bank for International Settlements - BIS)

ההשתתפות של בנק ישראל בבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים מוצגת בסעיף "נכסים אחרים" במטבע מקומי לפי העלות במטבע ההשתתפות, מתורגמת לשער החליפין במועד העסקה, בהתאמות הנדרשות לדיווח בערכים מדווחים.

ט. רכוש קבוע

- 1) פריטי הרכוש הקבוע מוצגים לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות בניכוי הפחת שנצבר והפסדים מירידת ערך.
- 2) שיפורים ושכלולים נזקפים לעלות הנכסים ומופחתים לאורך כל תקופת חייהם השימושיים, ואילו הוצאות אחזקה ותיקונים נזקפות לדוח הרווח וההפסד עם התהוותן.
- 3) הפחת מחושב לפי שיטת הקו הישר, על בסיס משך השימוש המשווער בנכסים:
 - מבנים – 50 עד 67 שנים;
 - כלי רכב – 6.5 שנים;
 - מחשבים – 4 שנים;
 - ציוד וריהוט – 10 שנים.
- 4) תוכנות שאינן חלק אינטגרלי מהחומרה המתייחסת אליהן מוצגות במסגרת הרכוש הקבוע על בסיס העלות ומופחתות בקו ישר על פני ארבע שנים.

י. שטרי כסף ומעות במחזור

שטרי כסף ומעות במחזור שהונפקו על ידי הבנק מבטאים את התחייבות הבנק כלפי המחזיקים בהם. ההתחייבות מוצגת במאזן הבנק לפי הערך הנקוב.

יא. מק"ם

יתרת המק"ם (מילווה קצר המועד) המוצגת במאזן הבנק מבטאת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה. מק"ם שנמכר מהממשלה לבנק ישראל אך טרם נמכר לציבור אינו כלול ביתרת המק"ם. המק"ם מונפק לתקופה של עד שנה. סכום הניכיון הוא ההפרש בין מחיר הפדיון של המילווה לבין התמורה ממכירתו לציבור. הניכיון מופחת על פני התקופה שממועד הנפקת המק"ם ועד למועד פדיונו. הוצאות הפחתת הניכיון בגין יתרת המילווה שבידי הציבור מוצגות בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הוצאות ריבית לבנקים ולציבור".

יב. התחייבויות בגין זכויות עובדים

בגין כל ההתחייבויות הקשורות ליחסי עובד-מעביד ישנן עתודות מתאימות על פי דין, הסכם, נוהג וציפיות ההנהלה.

ההתחייבות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים (למעט התחייבויות לזמן קצר) נמדדות לפי שיטת "יחידת זכאות חזויה" ומחושבת על ידי אקטואר מומחה בשיטת הערכה של ההטבות הנצברות ובהתחשב בהסתברויות על בסיס ניסיון העבר ושיעורי תמותה ולוחות דמוגרפיים אחרים, שמבוססים על פרסום רשות שוק ההון, הביטוח והחסכון במשרד האוצר לקרנות הפנסיה. שיעור ההיוון של העתודות מבוסס על עקום הריבית של איגרות חוב ממשלתיות בישראל. שיעור עליית השכר בעתיד מוערך על ידי ההנהלה על בסיס ניסיון העבר.

עלות השירות ועלות הריבית בגין ההתחייבות מיוחסות להוצאות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים. שינויים בערך של ההתחייבות הנובעים מן הפער בין הניסיון בפועל לזה המשוער, או משינוי בהנחה אקטוארית, הם רווחים או הפסדים אקטואריים לא ממומשים, ואשר נזקפים לחשבון השערוך "רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים". זאת למעט מקרה של הטבות שצפוי כי ינוצלו במהלך תקופת ההעסקה; השינויים האקטואריים בגין נזקפים לדוח הרווח וההפסד. התחייבויות בגין זכויות עובדים מוצגות בסעיף "התחייבויות אחרות" במטבע מקומי.

יג. חשבונות שיערוך

להלן סוגי חשבונות השערוך:

- (1) חשבונות השיערוך הכוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שער על היתרות הנקובות במטבע חוץ ורווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע מקומי ובמטבע חוץ לשוויים ההון. חשבונות שיערוך אלה מנוהלים בנפרד לכל פריט (מטבע, נייר ערך) ומועברים לדוח הרווח וההפסד בעת מימוש אותו פריט או חלק ממנו. אין קיזוז בין סוגי פריטים שונים. חשבונות השיערוך בגין תיקים עוקבי אינדקס בניהול חיצוני מנוהלים ברמת התיק. יתרת ההפסד בחשבונות השיערוך לגבי כל פריט (מטבע, נייר ערך), הנובעת מהפרשי הצמדה והפרשי מחירים בניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ ומהפרשי שערים ביתרות הנקובות במטבע חוץ, מועברת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד. (ראו גם סעיף ו' לעיל.)
- (2) חשבון שיערוך כולל רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים לאחר סיום ההעסקה וגמלאים. אם נצברו הפסדים לא ממומשים לסוף השנה, יתרת החשבון תהיה שלילית.

יד. מטבע חוץ

הנכסים וההתחייבויות הנקובים במטבע חוץ, או צמודים למטבע חוץ, מוצגים בשקלים חדשים לפי שערי החליפין היציגים שפרסם בנק ישראל לתאריך המאזן. ההכנסות וההוצאות במטבע חוץ כלולות בדוח הרווח וההפסד לפי שערי החליפין היציגים ששררו ביום הערך של ביצוע כל פעולה. הפרשי שער מהתאמת הנכסים וההתחייבויות עקב שינויים בשערי החליפין כוללים הפרשי שערים ממומשים ולא-ממומשים. רווחים או הפסדים מהפרשי שער ממומשים נזקפים לדוח הרווח וההפסד. הפרשי שערים לא-ממומשים נזקפים לחשבונות השיערוך במאזן לגבי כל מטבע חוץ בנפרד. יתרת הפסד בחשבונות השיערוך לסוף השנה מועברת לדוח הרווח וההפסד, ולא תקוזז בעתיד מהרווחים הלא-ממומשים. הפסדים לא-ממומשים במטבע אחד אינם מקוזזים כנגד רווחים לא-ממומשים במטבע אחר.

להלן נתונים על שערי החליפין של השקל מול מספר מטבעות עיקריים:

ליום 31 בדצמבר					שיעור השינוי
2017	2016	2015	2017	2016	2017
(שקלים חדשים)					(אחוזים)
3.4670	3.8450	3.9020	(9.8)	(1.5)	דולר ארה"ב
4.1526	4.0438	4.2468	2.7	(4.8)	אירו
4.6819	4.7252	5.7840	(0.9)	(18.3)	לירה שטרלינג
4.9374	5.1689	5.4071	(4.5)	(4.4)	זכויות משיכה מיוחדות (SDR) ¹

1) שער ה-SDR מפורסם על ידי קרן המטבע הבין-לאומית ונקבע לפי סל משוקלל של חמישה מטבעות - דולר ארה"ב, אירו, יין יפני, לירה שטרלינג ויואן סיני.

ט. הצמדה

נכסים והתחייבויות הצמודים למדד המחירים לצרכן בישראל מוצגים לפי תנאי ההצמדה שנקבעו לגבי כל יתרה.

להלן נתונים על מדד המחירים לצרכן (על בסיס ממוצע 2016):

שיעור השינוי					
2017	2016	2015	2017	2016	
(נקודות)					(אחוזים)
100.3	100.0	100.3	0.3	(0.3)	מדד המחירים לצרכן לחודש נובמבר
100.4	100.0	100.2	0.4	(0.2)	לחודש דצמבר

ז. שיעורי ריבית

חלק מהריביות הנגבות או משולמות על ידי בנק ישראל, מבוססות על ריבית בנק ישראל או על ריבית הבסיסית (prime).

להלן נתונים על שיעורי הריביות:

ליום 31 בדצמבר			
2017	2016	2015	
(אחוזים)			
0.10	0.10	0.10	ריבית בנק ישראל
1.60	1.60	1.60	ריבית הפריים

יז. מכשירים פיננסיים

הבנק משתמש במכשירים פיננסיים בפעילותו בתחום המוניטרי ובתחום מטבע החוץ, בישראל ומחוץ לישראל.

1) מכשירים פיננסיים בפעילות בישראל:

עסקאות עתידיות המרות שקל/דולר (Forwards)

העסקאות מוצגות במאזן נטו בסעיף "נכסים אחרים" או "התחייבויות אחרות" במטבע מקומי: קבלת דולרים בעתיד בניכוי מסירת שקלים בעתיד. בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

2) מכשירים פיננסיים בפעילות מחוץ לישראל:

א. עסקאות מכר חוזר (Reverse Repurchase Agreements - R. Repo)

עסקאות רכש חוזר (Repurchase Agreement - Repo).

הבנק מבצע עסקאות מכר חוזר (R. Repo). עסקאות אלו מטופלות כחוב מובטח ומוצגות בסעיף "ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר". ניירות ערך שנרכשו במסגרת זו אינם מוצגים במאזן. בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

הבנק מבצע גם עסקאות רכש חוזר (Repo). עסקה כזאת מורכבת ממכירת ניירות ערך בכפיפות להסכם בדבר רכישתם בעתיד. העסקה מטופלת כחוב מובטח, ולפיכך ניירות הערך שנמכרו במסגרתה לא נגרעים מנכסי הבנק. ההתחייבות לרכישת ניירות הערך כלולה בסעיף "ניירות ערך שנמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר". בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

ב. עסקאות החלף (Swaps) ועסקאות עתידיות (Forwards) בין מטבעות חוץ

עסקאות אלו כלולות במאזן החל ממועד קשירתן לפי סכום ההפרש שבין קבלת מטבע חוץ למסירת מטבע חוץ בעתיד, בתוספת יתרת הפרמיה שלא הופחתה ומוצגות במאזן בסעיף "מכשירים פיננסיים נגזרים". בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל".

ג. עסקאות עתידיות (Futures)

שוויים ההוגן של החוזים העתידיים לתאריך המאזן, מוצג בביאור 16 - "התקשרויות, מכשירים פיננסיים והתחייבויות תלויות". בדוח הרווח וההפסד נרשם השינוי בשער החוזים בסעיף "הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות - מניירות ערך ומכשירים פיננסיים נגזרים".

יח. קיזוז יתרות כספיות

נכסים כספיים והתחייבויות כספיות מוצגים במאזן בסכום נטו רק כאשר יש לבנק זכות חוקית לקיזוז, הניתנת לאכיפה, וכן כאשר יש כוונה לפרוע את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולפרוע את ההתחייבות בו-זמנית.

יס. ירידת ערך נכסים

הבנק מיישם את תקן חשבונאות מס' 15 (מתוקן) בדבר ירידת ערך של נכסים (להלן - התקן). התקן קובע נהלים שעל הבנק ליישם כדי להבטיח שנכסיו במאזן (אשר עליהם חל התקן) לא יוצגו בסכום העולה על הסכום בר-ההשבה שלהם, שהוא הגבוה מבין השווי ההוגן בניכוי עלויות המכירה לבין שווי השימוש (הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנכס מהשימוש בנכס וממימושו), הגבוה שבהם.

התקן חל על כל הנכסים במאזן, למעט נכסים כספיים. כן קובע התקן את כללי ההצגה והגילוי לגבי נכסים שערכם ירד. כאשר ערכו של נכס במאזן עולה על הסכום בר-ההשבה שלו, הבנק מכיר בהפסד מירידת הערך בגובה הפער שבין ערכו של הנכס בספרים לסכום בר-ההשבה שלו. הפסד שהוכר כאמור יבוטל רק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר-ההשבה של הנכס מהמועד שבו הוכר ההפסד האחרון מירידת ערך.

כ. דוח על תזרימי מזומנים

דוחות כספיים אלה אינם כוללים דוח על תזרימי המזומנים, משום שבאלה אין מידע משמעותי מעבר למופיע בדוחות הכספיים; זאת גם בהתאם למקובל בחלק מהבנקים המרכזיים בעולם.

כא. מסים

על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010 לעניין תשלום מסים, ארנונות, אגרות ותשלומי חובה אחרים דין הבנק כדין המדינה. כמו כן, ביחס למיסוי השקעותיו של הבנק בעולם, הבנק פטור ממס בגין ני"ע זרים על מרבית השקעותיו.

2. יתרות מטבע חוץ

בניתוח כלכלי, כפי שמובא בדברי ההסבר, ההתייחסות היא ליתרות מטבע החוץ המורכבות מיתרת "הנכסים במטבע חוץ בחו"ל" בניכוי יתרת "ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל". מדיניות ההשקעה של בנק ישראל מתייחסת ליתרות אלו.

להלן הרכב יתרות מטבע החוץ:

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	2016	2017	
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)		
99,996	113,685	384,483	394,150	הנכסים במטבע חוץ בחו"ל
(1,549)	(674)	(5,955)	(2,338)	בניכוי ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל
98,447	113,011	378,528	391,812	סך כל יתרות מטבע החוץ¹
(1) יתרות מטבע חוץ כוללות יתרות בגין ביטחונות על עסקאות עתידיות, המוצגות בצד הנכסים בסעיף "נכסים אחרים" במטבע חוץ בחו"ל ובצד ההתחייבויות בסעיף "התחייבויות אחרות" - במטבע חוץ לחו"ל.				

3. קרן המטבע הבין-לאומית¹

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	2016	2017	
(מיליוני SDR)		(מיליוני שקלים חדשים)		
1,921	1,921	9,929	9,484	המכסה בקרן המטבע הבין-לאומית
(1,889)	(1,764)	(9,763)	(8,708)	בניכוי ההתחייבות בגין המכסה
32	157	166	776	Reserve Tranche
59	38	305	186	הלוואות NAB
780	875	4,034	4,322	זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)
871	1,070	4,505	5,284	סך כל היתרה בקרן המטבע הבין-לאומית
(1) היתרות נושאות ריבית בהתאם לתנאי הקרן.				

א. השתתפות בנק ישראל בקרן המטבע הבין-לאומית

לכל מדינה החברה בקרן המטבע הבין-לאומית יש מכסה (Quota) להשתתפות בהון הקרן, הנקובה במטבע SDR. חלק מהמכסה, המשולם במזומן (Reserve Tranche), מועבר לקרן במטבע חוץ וניתן למשיכה על ידי המדינה, וחלקה האחר מופקד בבנק המרכזי של המדינה בפקדונות ובשטרות צמודים ל-SDR.

מדינת ישראל משולבת בתוכנית העסקאות הפיננסיות של הקרן (Financial Transaction Plan). במסגרת התוכנית נקבע מנגנון שבאמצעותו מדינה החברה בקרן יכולה להחליף עמה SDR או מטבע זר תמורת המטבע המקומי שלה, ומדינה אחרת מתבקשת לבצע החלפה נגדית. ביצוע פעולות במסגרת תוכנית זו משנה את הרכב המכסה, בין חלק המכסה המשולם במזומן (Reserve Tranche) לבין

החלק האחר של המכסה, הכולל פיקדונות ושטרות המופקדים בבנק המרכזי (התחייבות בגין המכסה). בשנת 2011 בוצעה רפורמה במכסות ובזכויות ההצבעה בקרן, ובמסגרתה הוגדלה המכסה של ישראל בקרן בשני שלבים: בשלב הראשון, בשנת 2011, הוגדלה המכסה בכ-133 מיליוני SDR, ובשלב השני, בשנת 2016, הוגדלה המכסה בכ-860 מיליוני SDR נוספים והסתכמה בכ-1,921 מיליוני SDR.

ב. הלוואות NAB

מדינת ישראל משולבת בהסדר של הקרן בשם NAB (New Arrangements to Borrow). על פי ההסדר מדינות, וביניהן ישראל, מעמידות לקרן קו אשראי, ובמסגרתו ניתנות הלוואות שמועד פירעוןן הוא כעבור עשר שנים. בהתאם להסדר יש אפשרות שההלוואות יוחזרו למדינות, על פי בקשתן, במועד מוקדם יותר - במקרה שהן תזדקקנה לכספים אלו.

תקרת קו האשראי שהבנק מעמיד לשימוש הקרן עומדת על 340 מיליוני SDR (1,679 מיליוני שקלים חדשים).

ג. זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)

היתרה כוללת זכויות משיכה מיוחדות שקרן המטבע הבין-לאומית הקצתה למדינת ישראל. כנגד הקצאות אלו יש לבנק ישראל התחייבות ללא מועד פירעון כלפי הקרן, וזו מוצגת בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות".

המדינה אינה חייבת להחזיק את כל זכויות המשיכה המיוחדות שהוקצו לה.

ישראל משולבת בתוכנית נוספת של קרן המטבע, "הסכם התנדבותי לרכישה ומכירה של זכויות משיכה מיוחדות" (Voluntary arrangement for the purchase and sale of SDRs). במסגרת תוכנית זו מדינת ישראל מתבקשת למכור או לקנות SDR ממדינות החברות בקרן, על פי הנחיות הקרן. פעולות אלו נרשמות ביתרת "זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)".

הקרן הקצתה לישראל זכויות משיכה מיוחדות בסך של כ-884 מיליון SDR. על פי "ההסכם ההתנדבותי לרכישה ומכירה של זכויות משיכה מיוחדות" החזקות ה-SDR של ישראל יהיו בטווח שבין 50 אחוזים מסך ה-SDR שהקרן הקצתה לישראל, לבין מקסימום של 145 אחוזים מההקצאה. הקרן התחייבה להתייעץ עם הבנק לפני כל בקשה לקנייה או מכירה של SDR במסגרת התוכנית.

4. אשראי לממשלה

הסעיף כולל אשראי בגין קרנות דו-לאומיות אשר ניתן לממשלת ישראל לצורך השקעה משותפת עם ממשלת ארה"ב בקרנות דו-לאומיות למחקר, לפיתוח תעשייתי ולמדע. כספי הקרנות הופקדו על ידי הקרנות כפיקדונות בבנק ישראל ומוצגים במאזן בצד ההתחייבויות בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות". הן האשראי והן פיקדונות הקרן נושאים ריבית קבועה של 4.125%-4%, או ריבית על בסיס הליבור.

5. ניירות ערך סחירים

הסעיף כולל איגרות חוב ממשלתיות סחירות במטבע מקומי, הצמודות למדד המחירים לצרכן הידוע בתאריך המאזן וכן איגרות חוב ממשלתיות סחירות לא-צמודות. איגרות החוב מוצגות לפי שוויין ההוגן.

6. רכוש קבוע

צידוד וריהוט, מחשבים, תוכנות וכלי רכב			
קרקע ומבנים ¹			
סך הכול			
(מיליוני שקלים חדשים)			
עלות			
יתרה ליום 1 בינואר 2017	305	400	705
תוספות	74	45	119
גריעות	-	(1)	(1)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	379	444	823
פחת שנצבר			
יתרה ליום 1 בינואר 2017	68	244	312
תוספות	11	39	50
גריעות	-	(1)	(1)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	79	282	361
יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2017	300	162	462
יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2016	237	156	393

(1) הקרקע בקריה בירושלים, שעלותה והעלות המופחתת של המבנים שעליה ליום 31 בדצמבר 2017 הן בסך כ-265 מיליוני שקלים חדשים (ליום 31 בדצמבר 2016 כ-211 מיליוני שקלים חדשים), הבנק איננו רשום כחוכר במגרשי הבנק. החכירה פקעה ביום 30 ביוני 2016. החל ממועד זה הבנק פועל מול רשות מקרקעי ישראל לצורך חידוש החכירה. בהתאם לכך הבנק עשוי להידרש לשלם דמי חכירה בעת חידושה.

7. נכסים אחרים

ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
282 (*)	282	השקעה במניות ה-BIS
72	73	הלוואות לעובדים
4	26	חייבים שונים
358	381	סך כל הנכסים האחרים

(*) סוג מחדש - בדוחות הכספיים לשנת 2016 ההשקעה במניות ה-BIS הוצגה במסגרת סעיף "מוסדות כספיים בין-לאומיים".

8. שטרי כסף ומעות במחזור

ליום 31 בדצמבר 2016		ליום 31 בדצמבר 2017		
שקלים חדשים	הכמות	שקלים חדשים	הכמות	
(מיליונים)		(מיליונים)		
				שטרי כסף ומעות במחזור
791	39.54	971	48.53	עשרים שקלים חדשים
3,031	60.62	3,363	67.26	חמישים שקלים חדשים
16,859	168.59	17,337	173.37	מאה שקלים חדשים
53,120	265.60	58,185	290.92	מאתיים שקלים חדשים
2,188		2,339		מעות במחזור
2		2		אחר ¹
5		5		שטרות ומעות זיכרון
75,996		82,202		סך כל שטרי הכסף והמעות במחזור

(1) פריטי מטבע מיוחדים הנמצאים במחזור.

(1) כריטי מטבע מיוחדים הנמצאים במחזור.

9. פיקדונות הממשלה

יתרות הממשלה מורכבות מיתרות במטבע מקומי ויתרות במטבע חוץ. מרבית יתרות הממשלה בבנק ישראל (למעט מספר יתרות חריגות) ניתנות לקיזוז ביניהן.

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	2016	2017	
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)		
				פיקדונות במטבע חוץ ¹
2,212	2,069	8,506	7,174	פיקדונות שוטפים
202	106	776	366	פיקדון אחר
2,414	2,175	9,282	7,540	סך כל הפיקדונות במטבע חוץ
		15,134	19,394	פיקדונות במטבע מקומי ² - שוטפים
		24,416	26,934	סך כל פיקדונות הממשלה

(1) פיקדונות הממשלה במטבע חוץ

הפיקדונות השוטפים משמשים למימון הפעילות התקציבית. על חלק מפיקדונות הממשלה במטבע חוץ משולמת ריבית, כגובה שיעור הריבית על שטרי אוצר אמריקאיים שמועד פדיונם הממוצע הוא כעבור 6 חודשים. שיעור הריבית הממוצע עמד בשנת 2017 על 1.02% (בשנת 2016 - 0.42%).

(2) פיקדונות הממשלה במטבע מקומי

הפיקדונות השוטפים והיתרות המשמשות להשאלת איגרות חוב מיועדים למימון הפעילות התקציבית. על הפיקדונות השוטפים במטבע מקומי נגבתה (ביתרת חובה) או שולמה (ביתרת זכות) עד ה- 31 במרץ 2017 ריבית המבוססת על הריבית הבסיסית (prime). החל מ-1 באפריל 2017 נגבת (ביתרת חובה) או משולמת (ביתרת זכות) ריבית לממשלה בשיעור שבין ריבית בנק ישראל בתוספת 1.5% ועד ריבית בנק ישראל על יתרות אלו לפי מדרגות סכומים. השיעור הממוצע של הריבית הבסיסית נותר בשנת 2017 ללא שינוי - 1.6%. על יתרות הממשלה המשמשות להשאלת איגרות חוב ויתרות ממשלה נוספות משולמת ריבית שונה.

10. פיקדונות התאגידים הבנקאיים

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר	
2016	2017	2016	2017
(מיליוני דולרים)		(מיליוני שקלים חדשים)	
201	209	772	724
פיקדונות במטבע חוץ¹ - (פמ"ח)			
פיקדונות במטבע מקומי²			
		172,001	194,003
		34,502	40,475
		206,503	234,478
		207,275	235,202

- (1) פיקדונות במטבע חוץ של התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ (פמ"ח) משמשים נכס נזיל כנגד פיקדונות של תושבי חוץ במטבע חוץ. חובת הנזילות, החלה על התאגידים הבנקאיים, נעה בין 0% ל-6%, בהתאם לתקופת הפיקדון.
- (2) פיקדונות במטבע מקומי
- (א) בנק ישראל מקבל מהתאגידים הבנקאיים פיקדונות לזמן קצוב בשקלים. הפיקדונות מתקבלים במכרז לתקופות של יום, שבוע וחודש. פיקדונות אלו אינם משמשים נכס נזיל כנגד חובת הנזילות של התאגידים הבנקאיים. נוסף על כך מתקבלים פיקדונות במסגרת חלון הפיקדונות שעומד לרשות התאגידים הבנקאיים, בריבית של 0.1% מתחת לריבית בנק ישראל.
- שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז ליום 31 בדצמבר 2017 עמד על 0.1% (ליום 31 בדצמבר 2016 - 0.10%). שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז בשנת 2017 עמד על 0.1% (בשנת 2016 - 0.1%). שיעור הריבית על הפיקדונות בחלון הפיקדונות ליום 31 בדצמבר 2017 עמד על 0% (ליום 31 בדצמבר 2016 - 0%). שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות בחלון הפיקדונות בשנת 2017 עמד על 0% (בשנת 2016 - 0%).
- (ב) פיקדונות עובר ושב של התאגידים הבנקאיים במטבע מקומי משמשים נכס נזיל כנגד פיקדונות במטבע ישראלי ופיקדונות של תושבי ישראל במט"ח. חובת הנזילות, החלה על התאגידים הבנקאיים, נעה בין 0% ל-6%, בהתאם לתקופת הפיקדון.

11. קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות

ליום 31 בדצמבר	
2016	2017
(מיליוני שקלים חדשים)	
4,568	4,367
129	116
4,697	4,483

- (1) "זכויות משיכה מיוחדות" (SDRs - Special Drawing Rights) הן כספים שמדינות החברות בקרן המטבע הבין-לאומית התחייבו לרכוש מהקרן. להתחייבות זו לא נקבע מועד פירעון והיא נושאת ריבית בהתאם לתנאי הקרן. קרן המטבע מקצה למדינות החברות בה זכויות משיכה מיוחדות באופן יחסי לגודל מכסתן.
- למדינת ישראל הוקצו עד ליום 31 בדצמבר 2017 כ-884 מיליוני SDR.
- (2) הסעיף כולל בעיקר התחייבויות לקרנות דו-לאומיות.

12. מק"ם

ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
104,999	92,000	ערך הפדיון של המק"ם שנמכר לציבור
(138)	(126)	בניכוי הניכיון בעת המכירה לציבור
104,861	91,874	התמורה ממכירה של המק"ם לציבור
73	71	בתוספת הפחתת הפרש הניכיון המתייחס לתקופה שעד לתאריך המאזן
104,934	91,945	סך כל יתרת המק"ם

חוק מילווה קצר מועד התשמ"ד - 1984 מסמיך את הממשלה להנפיק איגרות חוב שיימכרו לבנק ישראל בלבד. הבנק ימכור אותן לציבור ויקנה אותן ממנו לצורך מילוי תפקידיו. הממשלה חייבת להפקיד בבנק ישראל את מלוא התמורה מאיגרות החוב, ואינה רשאית להשתמש בתמורה זו אלא לשם פירעון המילווה לפי החוק האמור, או לתשלום התשואה עליו. רכישת איגרות החוב מהממשלה על ידי בנק ישראל והפקדת התמורה בגין רכישה זו בבנק ישראל אינן משתקפות במאזן הבנק. יתרת המק"ם המוצגת במאזן הבנק משקפת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה.

13. התחייבויות אחרות

ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
6,156 *	6,334	התחייבויות בגין הטבות לעובדים וגמלאים
65 *	77	התחייבויות לזכויות עובדים ואחרות לזמן קצר
430	738	זכאים שונים ¹
6,651	7,149	סך כל ההתחייבויות האחרות

(1) היתרה עיקרה התחייבויות לגופים המנהלים חשבון בבנק ישראל.
(*) סווג מחדש.

א. התחייבויות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים

ההתחייבויות כוללת בעיקר התחייבויות אקטואריות בגין הטבות לעובדים וגמלאים לאחר תום תקופת העסקה. הטבות לעובדים לאחר העסקה ולגמלאים כוללות תשלומי קצבאות עתידיות לעובדי הבנק שהחלו בעבודתם לפני חודש ספטמבר 2002, מענקי פרישה וכן הטבות אחרות לאחר העסקה, והכול על פי הסכם הגמלאות לעובדי הבנק, גמלאיו ושאריהם. לעובדי הבנק שהחלו בעבודתם לאחר חודש ספטמבר 2002 התחייבות הבנק לתשלום פנסיה ופיצויים

מכוסה על ידי הפקדות שוטפות על שם העובדים בקופות מוכרות לפנסיה ופיצויים. הסכומים שהופקדו כאמור אינם בשליטתו ובניהולו של הבנק, ולפיכך לא ניתן להם ולהתחייבויות שבגינם הם הופקדו ביטוי במאזן.

החשוב האקטוארי נערך בשיטת "יחידת זכאות חזויה", שכללה הערכה של ההטבות הנצברות בהתחשב בפרמטרים שונים כגון: שיעורי הפרישה המוקדמת, שיעורי הפנסיה לשארים ויתומים, רמות הוותק והדרגות של העובדים ושיעור עליית השכר בעתיד המוערך על ידי ההנהלה ועל בסיס ניסיון העבר. החשוב האמור מבוסס על שיעורי התמותה ולוחות דמוגרפיים אחרים, שפרסמה רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון במשרד האוצר לקרנות הפנסיה בחוזר פנסיה 6-3-2017 בדבר הכנת תחשיבים אקטואריים. החשוב נעשה בהנחת עליית שכר ריאלית שנתית לעובדים ליום 31 בדצמבר 2017 בהתאם לוותק העובד ובשיעור של בין 1.89% ל- 4.81%; ליום 31 בדצמבר 2016 בהתאם לגיל העובד ובשיעור של 1.5% ו- 3%. שיעורי ההיוון של ההתחייבות מבוססים על עקום הריבית של איגרות חוב ממשלתיות בישראל ונעים בין 1.715% ל- 2.538%. השינוי בהתחייבות מורכב מגידול בסכום של כ-246 מיליוני ש"ח שנזקק לחשבון השערך - "רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים" (ביאור 14), ומגידול בסכום של כ- 211 מיליוני ש"ח שנזקק ל"הוצאות הנהלה וכלליות -גמלאות פנסיה והטבות לעובדים וגמלאים" (ביאור 24).

ב. התחייבות לזכויות עובדים ואחרות לזמן קצר

סעיף זה כולל התחייבויות בגין שכר ואחרות לזמן קצר הצפויות להיות מסולקות במהלך שנת 2018.

14. חשבונות שיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים משיערוך הפריטים הבאים (ראו ביאורים 1.1, 1.2, 1.3, 1.4):

ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
19,559	3,150	יתרות הנקובות במטבע חוץ
7,127	11,853	ניירות ערך סחירים במטבע חוץ
949	807	ניירות ערך סחירים במטבע מקומי
(2,071)	(2,316)	רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים
25,564	13,494	סך כל חשבונות השיערוך

15. הון הבנק וקרן שמורה

נתוני הון הבנק והקרן השמורה בערכים נומינליים היסטוריים לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 הם: הון הבנק - 60 מיליוני שקלים חדשים; הקרן השמורה - 260 מיליוני שקלים חדשים. הקרן השמורה שימשה בעבר להגדלת הון הבנק בהתאם לסעיף 6 לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954. (ראו ביאור 1.1). על פי סעיף 76 לחוק בנק ישראל התש"ע-2010 בתום שלושה חודשים מתום כל שנה יעביר הבנק בפועל לממשלה רווחים בהתאם להוראות אלה:

א. אם ההון יעמוד על שיעור של 2.5% או יותר מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה לרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים, אם היא שלילית.

ב. אם ההון יעמוד על שיעור העולה על אחוז אחד מסך הנכסים, אך פחות מ-2.5% מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה ל-50% מהרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים, אם היא שלילית.

ג. אם ההון יעמוד על שיעור של אחוז אחד או פחות מסך הנכסים, לא יועברו רווחים.

הבנק רשאי לרשום קרנות הון הנובעות מכללים חשבונאיים - ובלבד שיתרת הרווח הנקי שלא הועברה לממשלה כאמור לעיל תצטרף ליתרת העודפים, ולא תוכר כפריט הוני אחר, אלא אם כן הוסכם אחרת בין הנגידה לבין שר האוצר.

בהתאם להוראות אלה, נכון ליום 31 בדצמבר 2017, לא נוצרה חבות להעברת כספים לממשלה.

16. התקשרויות, מכשירים פיננסיים והתחייבויות תלויות

ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
א. התקשרויות (חוץ-מאזניות)		
41	5	אשראי תעודות
ב. מכשירים פיננסיים		
עסקות החלף (Currency Swaps) ועסקאות עתידיות במטבע חוץ (Forwards)		
3,283	(1,703)	שווי הוגן
90,230	105,058	קבלת מטבע חוץ בעתיד
86,501	106,414	מסירת מטבע חוץ בעתיד
עסקאות עתידיות (Futures) על מדדי מניות - שווי הוגן :		
-	30	התחייבות לרכוש
(4)	(70)	התחייבות למכור
עסקאות עתידיות (Futures) על ריבית - שווי הוגן :		
-	(30)	התחייבות לרכוש
-	30	התחייבות למכור
עסקאות עתידיות (Futures) על איגרות חוב - שווי הוגן :		
(8)	23	התחייבות לרכוש
16	10	התחייבות למכור
ג. התחייבויות תלויות		
א. בעת ההשקעות במוסדות הבין-לאומיים, בנק ישראל נדרש לרוב לקבל על עצמו התחייבויות נוספות כלפי המוסדות מעבר לסכומי ההשקעות בפועל לתשלום עפ"י דרישה, (Capital Callable), שאותן יוכלו המוסדות לממש רק בעת הצורך. אפשרות שסבירות התממשותה נמוכה.		
יתרת ההתחייבויות האמורות ליום 31 בדצמבר 2017 הינן בגין ההשקעה במוסדות כספיים בין-לאומיים ועומדת על 59 מיליוני שקלים חדשים. (ליום 31 בדצמבר 2016 - בסך 4,342 מיליוני שקלים חדשים).		
ב. כנגד בנק ישראל תלויות מספר תביעות. בגין תביעות אלו לא נכללה כל הפרשה בספרי הבנק, משום שעל פי הערכת הבנק, המתבססת על חוות הדעת של המחלקה המשפטית שלו, הסיכויים כי התביעות תתקבלנה קלושים, או שהסכומים אינם מהותיים.		

17. הכנסות (הוצאות) ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
(24)	(241)	מחשבות עובר ושב
(33)	(37)	מפיקדונות לזמן קצר
1,816	2,727	מניירות ערך סחירים
(21)	(8)	מניירות ערך שנרכשו או שנמכרו במסגרת הסכמי מכר חוזר או רכש חוזר
682	1,204	ממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו
4	23	מקרן המטבע הבין-לאומית
2,424	3,668	סך הכול

18. הכנסות ריבית מהממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
76	76	מקרנות דו לאומיות ¹
343	254	מניירות ערך סחירים במטבע מקומי
419	330	סך הכול

(1) ראו ביאור 4.

19. הוצאות ריבית לבנקים ולציבור

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
144	140	בגין מק"ם
144	175	בגין פקדונות לזמן קצוב ¹
288	315	סך הכול

(1) ראו ביאור 10.

20. הוצאות ריבית לממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
283	308	בגין יתרות במטבע מקומי
4	7	בגין יתרות במטבע חוץ
287	315	סך הכול

21. הוצאות ריבית אחרות

הסעיף כולל בעיקר הוצאות ריבית בגין פיקדונות של הקרן הדו-לאומית למחקר ופיתוח תעשייתיים ישראל - ארצות הברית, פיקדון של קרן המדע הדו-לאומית של ארצות הברית וישראל ומוסדות כספיים בין-לאומיים.

22. הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – מניירות ערך ומכשירים פיננסיים נגזרים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
1,226 *	2,504	ניירות ערך במטבע חוץ ¹
(531)	(30)	מכשירים פיננסיים נגזרים במטבע חוץ ²
695	2,474	סך הכול

(1) הכנסות מדיבידנד, רווח והפסד ממכירת ניירות ערך וכן הפסד מירידת ערכם של ניירות ערך בסוף השנה נטו.

(2) הכנסות והוצאות פיננסיות ממימוש מכשירים פיננסיים נגזרים.

(*) סווג מחדש - סך של כ-73 מיליוני ש"ח סווגו לסעיף "הוצאות אחרות".

23. הכנסות (הוצאות) פיננסיות אחרות – שונות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
4	5	במטבע מקומי
(27)	(31)	במטבע חוץ
(23)	(26)	סך הכול
(1) הסעיף כולל הכנסות מעמלות הנובעות מהפעילות הפיננסית של בנק ישראל, ממוסדות כספיים בין-לאומיים ומהלוואות לעובדים.		

24. הוצאות הנהלה וכלליות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
311 *	331	שכר וזכויות עובדים
212 *	208	גמלאות פנסיה והטבות לעובדים וגמלאים ¹
152	150	כלליות
675	689	סך הכול
(1) הוצאות התחייבות אקטוארית בגין הטבות לעובדים לאחר העסקה ולגמלאים והתחייבות לזמן ארוך. (* סווג מחדש.)		

25. הוצאות אחרות

בשנת 2017 הסעיף כולל בעיקר הוצאות מיסים על השקעות בחו"ל והכנסות שונות מעמלות. בשנת 2016 הסעיף כלל בעיקר הפסד הון מהעברת ייצוג המדינה במוסדות הבין-לאומיים מבנק ישראל לממשלה.

דברי הסבר לדוחות הכספיים

1. מבוא

בנק ישראל ממלא את התפקידים המוטלים עליו כבנק מרכזי ופועל להשגת המטרות שנקבעו לו על פי חוק בנק ישראל, התשי"ע-2010 (להלן "חוק בנק ישראל" או "החוק") - שמירה על יציבות המחירים ותמיכה בצמיחה, בתעסוקה, בצמצום פערים חברתיים וביציבותה של המערכת הפיננסית. פעילותו של בנק ישראל אינה מיועדת להשאת רווחים. לחלק מהפעולות בהן הבנק נוקט יש השלכות משמעותיות על דוחותיו הכספיים, אולם לצד אלו, יש להשגת מטרותיו ולמילוי תפקידיו של הבנק יתרונות כלכליים כלל-משקיים שאינם מתבטאים בדוחות הכספיים.

תפקידי הבנק על פי החוק הם: לנהל את המדיניות המוניטרית; להחזיק את יתרות מטבע החוץ של המדינה ולנהל; לתמוך בפעילות הסדירה של שוק מטבע החוץ בישראל; לשמש כנקאי של הממשלה; להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן; להנפיק מטבע; להסדיר את מערכת המזומנים במשק ולכוונה; לקיים את הפיקוח וההסדרה של מערכת הבנקאות.

בשל חוסר האיזון המטבעי המאפיין את מאזן הבנק (ראה סעיף 3.1) והעובדה שהדוחות הכספיים מוצגים במטבע מקומי, קיימת השפעה של שינויים בשערי החליפין של השקל למול המטבעות בהן נקובות יתרות מטבע החוץ במאזן הבאה לידי ביטוי בתנודות גדולות בשווי השקלי של היתרות. הבנק אינו פועל לגדר את ההשפעה של שינויים אלה ואינו פועל להשאת התשואה במונחי שקלים אלא במונחי הנומר, תחת הקווים המנחים שמתווה הוועדה המוניטרית. בנוסף, בשנים האחרונות הגדיל הבנק בהדרגה את שיעור יתרות מטבע החוץ המושקע במניות, דבר אשר השפיע משמעותית על תשואת תיק היתרות. אולם, הרווחים מעליית שווי של המניות אינם נכללים בדוח הרווח וההפסד של הבנק כל עוד הם אינם ממומשים אלא נזקפים לחשבונות השיערוך. בנק ישראל מדווח על ביצועי תיק היתרות במסגרת הסקירה השנתית של ניהול יתרות המט"ח.

2. השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים

2.1 מאזן הבנק

מאזן בנק ישראל הסתכם בסוף שנת 2017 בכ-401 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-394 מיליארדים בסוף שנת 2016 - גידול של כ-7 מיליארדי ש"ח (2%).

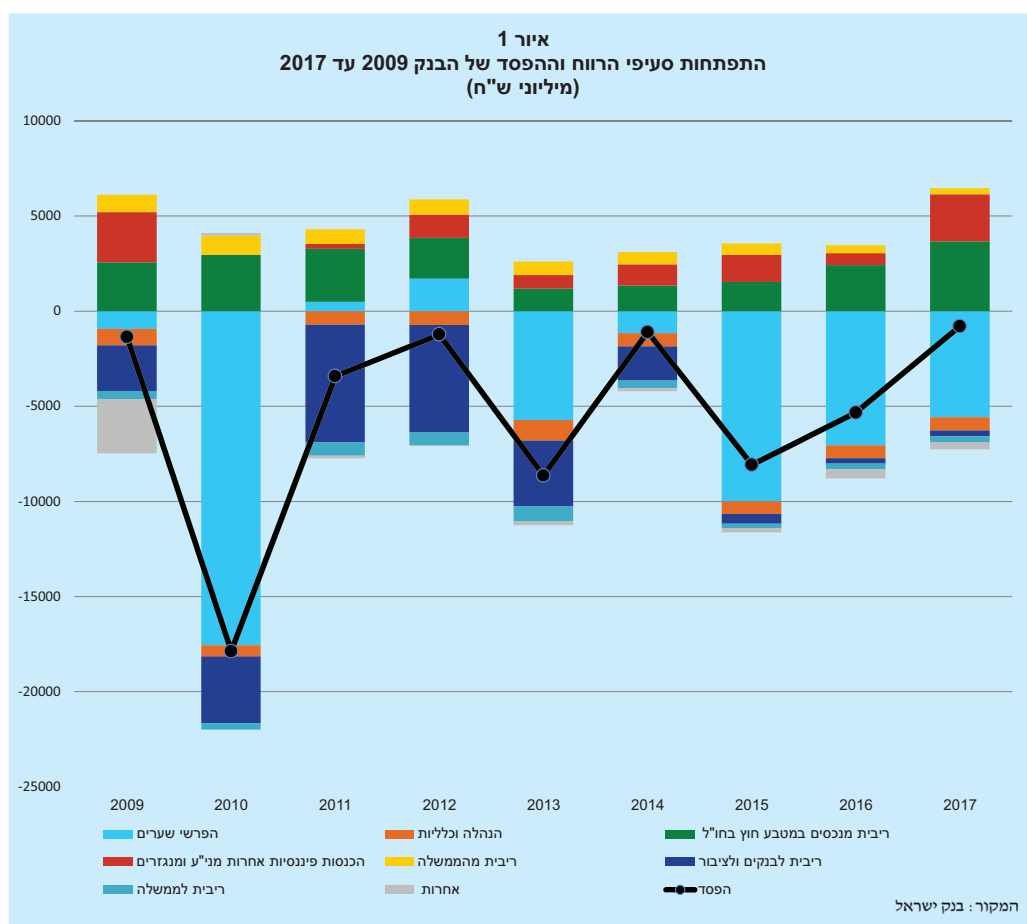
עיקר הגידול בצד הנכסים נזקף לגידולה של יתרת "הנכסים במטבע חוץ בחו"ל" בכ-10 מיליארדי ש"ח עד ליתרה של כ-394 מיליארדי ש"ח. במונחי דולרים גדל היקפן של יתרות מטבע החוץ' בכ-15 מיליארדי דולרים, ויתרתן לסוף השנה עמדה על כ-113 מיליארדי דולרים. גידול זה נבע בעיקרו מרכישות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל בשווי של כ-7 מיליארדי דולרים ומהפרשי שערים, רווחים ושיערוך בסך כ-7 מיליארדי דולרים נוספים.

1 בדברי ההסבר ההתייחסות היא ליתרות מטבע החוץ במשמעותן הכלכלית. יתרות אלו מורכבות מיתרת "הנכסים במטבע חוץ בחו"ל", בניכוי יתרת "ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל". השינוי ביתרת "הנכסים במטבע חוץ בחו"ל" הסתכם השנה בכ-10 מיליארדי ש"ח, והשינוי ביתרת "ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל" - הסתכם בכ-4 מיליארדי ש"ח.

סך ההתחייבויות במאזן גדל בכ-20 מיליארדי ש"ח, וזאת כתוצאה ממספר גורמים עיקריים: (1) עליית היתרה של כלי הספיגה המוניטריים נטו² - מקים ופזיק - בסך של כ-9 מיליארדי ש"ח, לרמה של כ-286 מיליארדים. חלק מהספיגה נגר מהצורך לעקר את עודפי הנזילות שהוזרמו לשווקים, בין השאר בשל רכישות מטבע החוץ האמורות. (2) גידול של כ-12 מיליארדי ש"ח בבסיס הכסף, אשר הושפע בעיקר מסביבת הריבית הנמוכה ומהתערבות הבנק בשוק מטבע החוץ. (3) גידול של פיקדונות הממשלה בבנק ישראל בכ-3 מיליארדי ש"ח. (4) קיטון של כ-4 מיליארדי ש"ח בהתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל. הגירעון בהון הבנק גדל ב-2017 בכ-0.8 מיליארד ש"ח, כגובה ההפסד השנתי, ויתרתו לסוף שנה עמדה על כ-62.3 מיליארדי ש"ח. (ראו סעיף 4.5 "הון הבנק (גירעון)").

2.2 דוח הרווח וההפסד

ההפסד הסתכם השנה בכ-788 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד של כ-5.3 מיליארדים בשנת 2016. עיקר הקיטון בהפסד הושפע מהעלייה של כ-3 מיליארדי ש"ח בהכנסות הבנק מהשקעת יתרות מטבע החוץ, הכוללת ריבית ורווחים פיננסיים אחרים, אשר הסתכמו השנה בכ-6 מיליארדי ש"ח, ומקיטון של כ-1.5 מיליארדי ש"ח בהוצאות על הפרשי שערים שהסתכמו השנה בכ-5.6 מיליארדי ש"ח. (איור 1). הוצאות אלה הושפעו בעיקר מייסוף השקל מול הדולר בשיעור של כ-9.8%.

2 יתרת המקימים ירדה בכ-13 מיליארדי ש"ח ויתרת הפזיק עלתה בכ-22 מיליארדים.

בדוח הרווח וההפסד לא נכללים רווחים לא ממומשים³ מהפרשי שער על היתרות הנקובות במטבע חוץ בסך של כ-3 מיליארדי ש"ח; אלה באים לידי ביטוי בחשבון השיערוך שבמאזן. (ראו ביאורים 1.1 ו-14 לדוחות הכספיים). הפסדים מהפרשי שער בהיקף של כ-19.6 מיליארדי ש"ח, בעיקר בגין הדולר, קוזזו מרווחים לא ממומשים שנצברו בחשבון השיערוך ולא נכללו בדוח הרווח וההפסד.

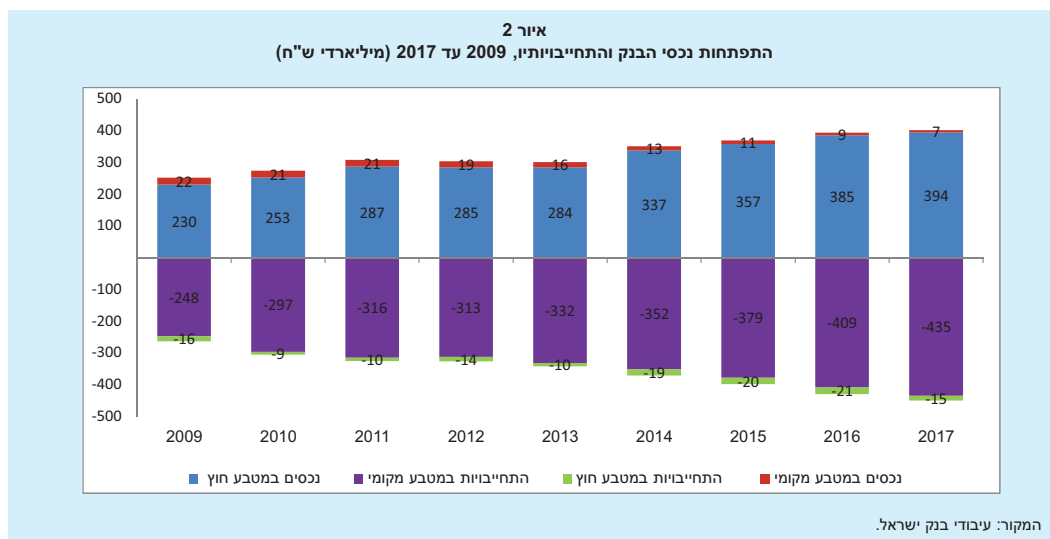
דוח הרווח וההפסד אינו כולל גם רווחים לא ממומשים הנובעים מהשפעת השינויים בשיערוך ניירות הערך הסחירים; אלו באים לידי ביטוי בחשבונות השיערוך שבמאזן. (ראו ביאור 1.1.ג. לדוחות הכספיים). שיערוך ניירות הערך הסחירים במטבע חוץ (בעיקר עליית ערך המניות שבתיק יתרות מטבע החוץ) הגדיל את חשבון השיערוך בשנת 2017 בכ-4.7 מיליארדי ש"ח (לעומת הגדלתו בכ-2.7 מיליארדים אשתקד). שיערוך ניירות הערך הסחירים במטבע ישראלי הקטין את חשבון השיערוך בשנת 2017 בכ-0.1 מיליארד ש"ח (לעומת הקטנתו בכ-0.3 מיליארד אשתקד).

3. ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם

3.1 מאפייני הדוחות הכספיים והרכבם

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP), תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים. (ראו ביאור 1 לדוחות הכספיים).

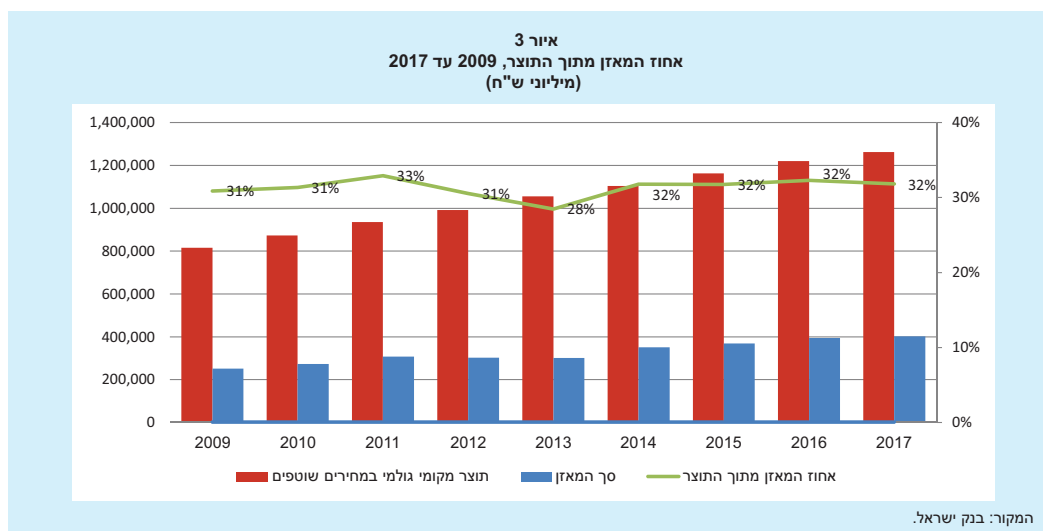
הדוחות הכספיים של בנק ישראל מאופיינים בחוסר איזון מטבעי ניכר בהרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק. חוסר איזון זה שרר גם בשנת 2017: הרוב המוחלט של נכסי הבנק נקוב במטבע חוץ (כ-98% בסוף שנת 2017), ואילו ההתחייבויות רובן שקליות; ההתחייבויות במטבע חוץ הן כ-4% בלבד מסך המאזן (איור 2).

³ בהתאם למדיניות החשבונאית של הבנק, הרווחים הנובעים מהחזקת היתרות וכן רווחים אחרים, נחלקים לרווחים המוגדרים כי ממומשים, ונכללים ברווחי הבנק, ולרווחי שיערוך שאינם ממומשים, אשר נקפים לחשבונות השיערוך במאזן ואינם באים לידי ביטוי ברווח של הבנק באותה שנה. יתרת הפסד בחשבונות השיערוך מועברת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד.

מצב זה בא לידי ביטוי בתנודתיות בתוצאות הכספיות המדווחות, עקב שינויים בשערי החליפין של השקל מול מטבעות חוץ (מאחר שהדוח הכספי מוצג בשקלים), ושינויים בתוואי הריביות של ישראל ביחס לאלו של משקים אחרים.⁴

בשנים 2008 עד 2017 גדלו יתרות מטבע החוץ עקב רכישות בהיקפים גדולים במסגרת ניהול המדיניות המוניטרית. רכישות אלו הגדילו את יתרות מטבע החוץ המנוהלות בידי בנק ישראל מחד גיסא - ואת היקף הכלים המוניטריים ששימשו לספיגת עודפי הנזילות שהוזרמו תמורת רכישת מטבע החוץ מאידך. הגידול במאזן מושפע גם מהגידול ביתרת שטרי הכסף והמעוץ במחזור ומצדף הכלים המוניטריים לאור הגידול של התוצר (איור 3).

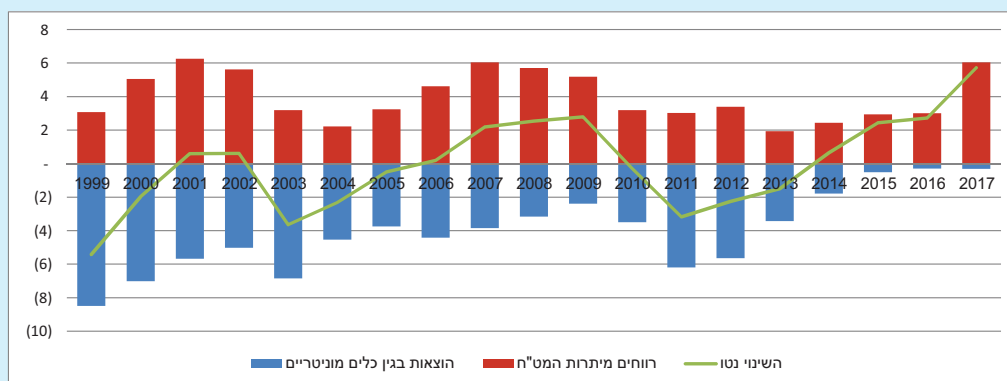

גידול זה במאזן הבנק מגביר את התנודתיות של רווחיו, בהינתן פער בין התשואה על היתרות לבין ההוצאות בגין הכלים המוניטריים שכעת מתייחסות לבסיס גדול יותר. ואולם הפער השלילי בין התשואות הצטמצם מאוד בשנים האחרונות (איור 4), ואף שינה את מגמתו: הרווחים מיתרות מטבע החוץ עלו על ההוצאות בגין המימון של רכישות מטבע החוץ דרך השימוש בכלים המוניטריים (מק"ם ופז"ק), מגמה אשר נמשכה גם בשנת 2017. הסיבה העיקרית לשינוי זה בשנים האחרונות היא הצטמצמות פערי הריביות בינינו לבין המשקים שבהם מושקעות היתרות ושינוי פרופיל הסיכון של תיק ההשקעה בו מרכיב המניות עלה. פער הריביות בין ישראל לארצות הברית, שעמד בתחילת 2008 על 1.25% התהפך ובסוף שנת 2017, עלתה הריבית בארה"ב על הריבית בישראל ב-1.4% (איור 6). לצמצום הפער בין התשואות על היתרות לבין ההוצאות בגין הכלים המוניטריים תרמו גם עליית הרווחים מיתרות מטבע החוץ.

⁴ חוסר האיזון המטבעי החל להיווצר בשנים 1995 עד 1997, שבהן נקט הבנק מדיניות מוניטרית מרסנת כדי להשיג את יעד האינפלציה שקבעה הממשלה. כתוצאה מיבוא ההון של המגזר הפרטי, שנבע מכך, נאלץ בנק ישראל לרכוש מהציבור מטבע חוץ כדי לשמור על שער החליפין בגבול התחתון של רצועת הניוד, ולספוג בחזרה את השקלים שהוזרמו למשק בשל כך. יתרות מטבע החוץ צמחו מממוצע של מיליארדי דולרים בודדים בעשורים הקודמים לכ-113 מיליארדים בסוף שנת 2017. במקביל לכך, יתרת הכלים המוניטריים, שעד שנת 1994 הייתה מורכבת ברובה מהלוואות מוניטריות, כפי שמקובל בבנקים מרכזיים בעולם, מורכבת מאז ועד היום מהתחייבויות. בשנים 2008-2017 גדלה יתרת ההתחייבויות ובסוף 2017 היא עמדה על כ-286 מיליארדי ש"ח, תוצאת עיקור ההזרמה באמצעות פז"ק ומק"ם.

איור 4
התפתחות הרווחים מיתרות מטבע החוץ בהשוואה להוצאות בגין
הכלים המוניטריים, 1999 עד 2017
(מיליארדי ש"ח)

המקור: בנק ישראל.

לרכישות מטבע החוץ השפעה נוספת על תנודתיות הרווח, השפעה הנובעת מהפרשי השער עליהם, כתוצאה מהגדלת היקפן של יתרות מטבע החוץ במאזן בנק ישראל שיעור השינוי בשער החליפין משפיע על היקף יתרות גבוה יותר ולכן עשוי להגביר את התנודתיות ברווחי הבנק בגין רכיב זה. פועל יוצא מהגדלת היקפן של יתרות מטבע החוץ במאזן בנק ישראל הוא גידול הסיכון להפסדי שערים כתוצאה מייסוף השקל המשמש כמרכיב העיקרי להפסדים ולגירעון שנוצר בהון הבנק, גירעון שעמד בסוף 2017 על כ-62.3 מיליארדי ש"ח. (ראו סעיף 4.5 "הון הבנק (גירעון)"). יתרת חשבון השיערוך, הכוללת רווחים לא-ממומשים, עמדה בסוף השנה על כ-13.5 מיליארדי ש"ח, כך שבהסתכלות כוללת על הגירעון בהון בצירוף יתרת חשבונות השיערוך הסתכמה יתרת הגירעון בכ-48.8 מיליארדי ש"ח בלבד. עם זאת, כאמור, בעוד שלתופעה זו יש השפעה על הדיווח הכספי, היא איננה מהווה שיקול בניהול המדיניות, המתבצע בהתאם לתפקידי הבנק ולא לשם מיזעור הסיכון להפסדים במונחים שקליים. בלוח 1 מוצגות יתרות הנטו במאזן ותוצאות הפעילות נטו בדוח הרווח וההפסד באופן שונה מאשר בדוחות הכספיים החשבונאיים. ההצגה היא בהתאם למצרפים כלכליים ולתפקידי הבנק, לשם ניתוח השפעתם על הדוחות הכספיים החשבונאיים.

לוח 1 היתרות המאזניות המצרפיות והרווח וההפסד בגין

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	2016	2017	
הכנסות (הוצאות)		יתרות		
(מיליוני שקלים חדשים)				
נכסים, נטו				
3,015	6,044	378,528	391,812	יתרות מטבע חוץ ¹
343	254	8,662	6,386	תיק ניירות ערך במטבע ישראלי
3,358	6,298	387,190	398,198	סך הכול
התחייבויות והון, נטו				
(288)	(315)	276,935	285,948	המצרך המוניטרי ²
(201)	(181)	110,498	122,677	בסיס הכסף ³
(211)	(239)	24,289	26,819	יתרות הממשלה ⁴
-	-	772	724	פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ
(931)	(773)	10,597	10,789	אחרים (בעיקר הוצאות הנהלה וכלליות) ⁵
(7,053)	(5,578)	25,564	13,494	חשבונות השיערוך ⁶
-	-	(61,465)	(62,253)	הון הבנק
(8,684)	(7,086)	387,190	398,198	סך הכול
(5,326)	(788)			הפסד לשנה

1

יתרות מטבע החוץ מורכבות מסך הנכסים במטבע חוץ בחו"ל, בניכוי סך ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל. הרווח וההפסד בלוח זה אינם כוללים רווחים לא ממומשים שנצברו בתיק יתרות המט"ח, בין היתר, בגין עליית מחירי המניות בחו"ל, שבאו לידי ביטוי בחשבונות השיערוך.

2

יתרת המק"ם והפיקדונות לזמן קצוב במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות.

3

יתרת שטרי הכסף והמעות שבמחזור בצירוף יתרת פיקדונות העו"ש השקליים של הבנקים בבנק ישראל. ההוצאות בגין סעיף זה כוללות את ההוצאות על הדפסת כסף ואת ההכנסות מפיקדונות עו"ש של הבנקים בבנק ישראל.

4

יתרת פיקדונות הממשלה במטבע חוץ בצירוף יתרת פיקדונות הממשלה במטבע מקומי בניכוי יתרת האשראי לממשלה.

5

יתרת ה"אחרים" מורכבת מיתרת הרכוש הקבוע ומיתרת הנכסים האחרים במטבע מקומי בניכוי יתרת ההתחייבויות האחרות במטבע מקומי והתחייבויות אחרות במטבע חוץ בגין קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות.

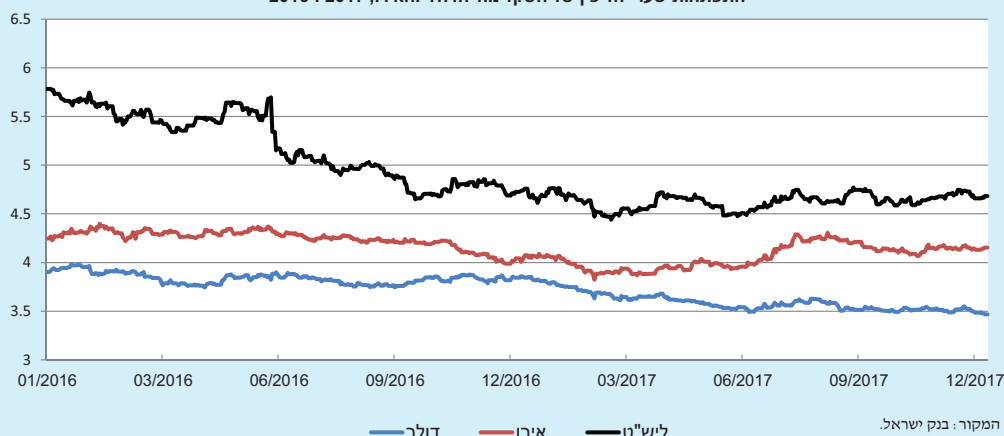
6

הסעיף כולל את הפרשי השערים בגין היתרות הנקובות במטבע חוץ. (ראו ביאור 1.1, יד דוחות הכספיים. רווחי ההון המוצגים בהתאם לסעיף שבו הם נוצרו.)

3.2 השפעת הסביבה הכלכלית על הדוחות הכספיים

שנת 2017 התאפיינה בקצב צמיחה מואץ בכלכלה העולמית ביחס לשנת 2016. המדיניות המוניטרית נותרה מרחיבה השנה עם ריביות נמוכות ואף שליליות בחלק מהמשקים. כנגד זאת נמשכה המגמה ההפוכה בארה"ב: הריבית הועלתה במהלך השנה שלוש פעמים עד לרמה של 1.5%. עלייה זו הגדילה את רווחי הבנק מרכיב הריבית הדולרית.

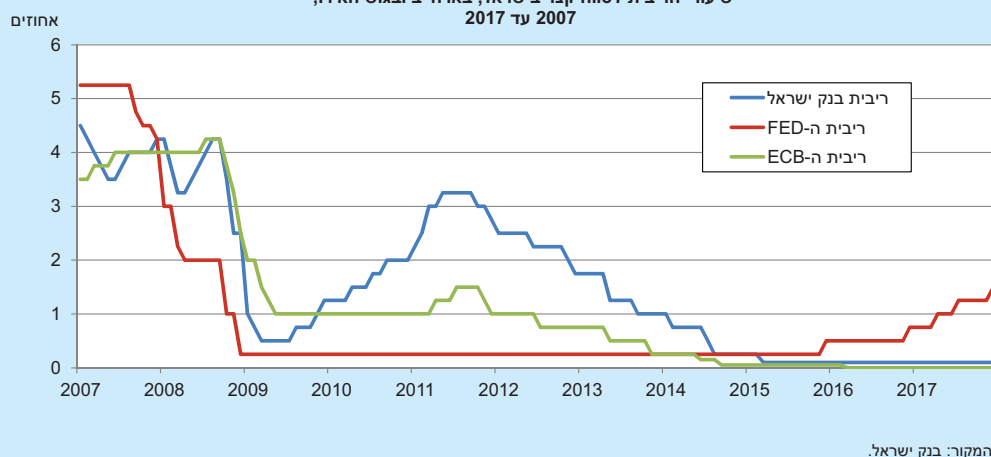
איור 5
התפתחות שערי חליפין של השקל מול הדולר והאירו, 2016 ו-2017

שוקי המניות בעולם עלו השנה בחדות בעיקר בשווקים המתעוררים, התשואות הממשלתיות נותרו ברמות נמוכות, מרווחי אג"ח החברות הצטמצמו, ומדדי הסיכון שמרו על רמתם הנמוכה. עליית התשואות הגדילה את רווחי הבנק מרכיב הריבית, אך הקטינה את רווחי ההון שלו. ההשקעה במניות הניבה בשנת 2017 תרומה חיובית לרווחי הבנק. עיקר התרומה נבע מעליות השערים בשוק המניות בארה"ב, אשר עלה השנה בכ-21.3%.

הדולר, המהווה את המטבע העיקרי בו מוחזקות היתרות, נחלש השנה מול מרבית המטבעות, והשקל יוסף מול הדולר בשיעור של כ-9.8%. בעקבות ייסוף זה נרשמו הוצאות בגין הפרשי שערים, שכאמור היו הגורם המרכזי להפסד השנה. (איור 5).

איור 6
שיעורי הריבית לטווח קצר בישראל, בארה"ב ובגוש האירו, 2007 עד 2017

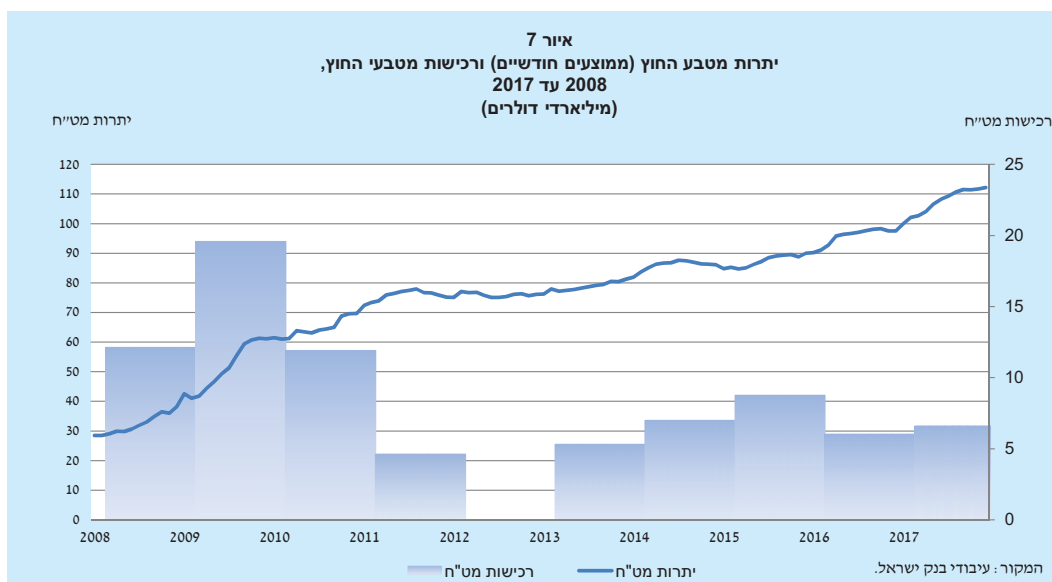

ריבית בנק ישראל נותרה ברמה של 0.1%, ללא שינוי מאז מארס 2015. הוצאות הבנק על המצרף המוניטרי, המושפעות מריבית הבנק, דמו ברמתן לאלו של השנים הקודמות (איור 12). בשנת 2017 האינפלציה השנתית הייתה חיובית, וזאת לראשונה מאז שנת 2014. מדד המחירים לצרכן עלה השנה ב-0.4%, לעומת קצב שלילי של 0.2% בשנת 2016. העלייה בשיעור האינפלציה בישראל תאמה את זו של מרבית מדינות ה-OECD ומעידה כי עלייה זו קשורה לגורמים גלובליים. לעליית המדד השפעה חיובית על רכיב ההצמדה של ניירות הערך הסחירים במטבע מקומי. השפעה זו נמוכה בשל היקפן הנמוך מסך השקעות הבנק.

4. סעיפים נבחרים

4.1 יתרות מטבע החוץ⁵

אחד מתפקידיו של הבנק על פי חוק בנק ישראל הוא להחזיק את יתרות מטבע החוץ⁶ של המדינה ולנהל אותן. על פי החוק הוקנו לוועדה המוניטרית, בראשות הנגידה סמכויות הנוגעות לניהול היתרות. היא המתווה את הקווים המנחים למדיניות השקעתן ומנהלת מעקב אחר יישום מדיניות זו.

בשנת 2017 גדלו יתרות מטבע החוץ בכ-13.3 מיליארדי ש"ח (גידול של כ-3.5%), ויתרתן הסתכמה בכ-391.8 מיליארדי ש"ח (כ-113 מיליארדי דולרים). גידולן של היתרות נבע מרכישות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל בסכום של כ-24 מיליארדי ש"ח, מהכנסות הריבית ורווחי ההון הממומשים, ללא הפרשי שערים, בסכום של כ-10.8 מיליארדי ש"ח, כנגד זאת הפרשי שערים שליליים היו גורם עיקרי לקיטון

5. ראו פירוט בדיון וחשבון על השקעת יתרות מטבע החוץ לשנת 2017, שמתפרסם בנפרד. בדוח זה תשואת ההחזקה של תיק היתרות נמדדת במונחים של סל מטבעות - הנומרי. הנומרי הוא הרכב רב-מטבעי המשקף את השימושים האפשריים ביתרות.

6. בנק ישראל קובע את ניהול מדיניות ההשקעה של יתרות אלו ומדווח בניין לגורמים שונים, ולפיכך הן הבסיס לניתוח ההתפתחויות בדברי הסבר אלו. (ראו ביאור 2 לדוחות הכספיים).

ביתרות בסך של כ-23.6 מיליארדי ש"ח. הפרשי השערים השליילים נצברו בעיקר עקב ייסוף השקל מול הדולר בשיעור של כ-9.8% (איור 5).

במונחי דולרים גדלו היתרות בכ-14.6 מיליארדים. עיקר הגידול הושפע מרכישות בהיקף של 6.6 מיליארדי דולרים ומסך של כ-4.3 מיליארדי דולרים שרובו נבע מהפרשי שער חוביים כתוצאה מהיחלשות הדולר מול האירו והשטרלינג, מטבעות שבהן מושקעים כ-30% מהיתרות. לגידול היתרות תרמו גם הכנסות מריבית, רווחי הון ושיערוך מחירים בהיקף של כ-3.2 מיליארד דולרים (לוח 2).

לוח 2

תרומת המגזרים ליתרות מטבע החוץ

2016	2017	2016	2017	
(מיליוני דולרים)	(מיליוני שקלים חדשים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני שקלים חדשים)	
7,872	14,564	25,105	13,284	השינוי ביתרות מטבע החוץ
				בנק ישראל
6,040	6,600	23,086	24,030	רכישות
785	1,643	3,015	6,044	רווחים
728	1,565	2,734	4,726	שערוך מחירים
(1,604)	4,268	(11,289)	(23,618)	הפרשי שערים ואחר ¹
5,949	14,076	17,546	11,182	סה"כ בנק ישראל
1,920	464	7,532	2,000	הממשלה²
3	24	27	102	המגזר הפרטי³

(1) כולל תשלומים ותקבולים של בנק ישראל במטבע חוץ.

(2) העברות של הממשלה והמוסדות הלאומיים מחו"ל.

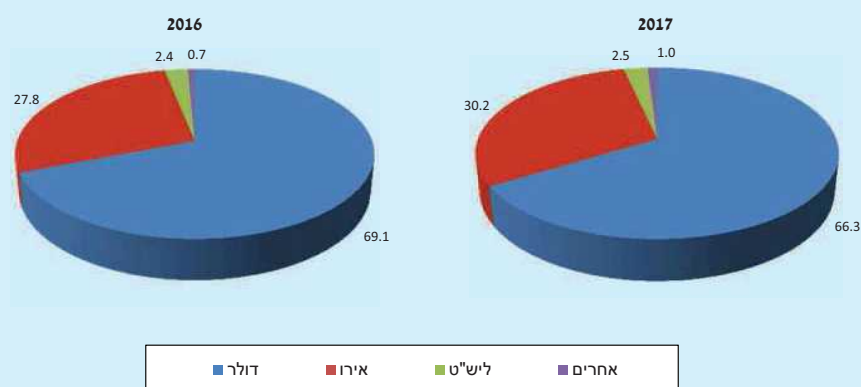
(3) כולל את תשלומי מס ההכנסה של המגזר במטבע חוץ.

היקף רכישות מטבע החוץ השנה הוא המשך של מגמת הרכישות בהיקפים גבוהים שתחילתה בשנת 2008⁷. התפתחותן של היתרות החל משנה זו מוצגת באיור 7.

מדיניות ההשקעה של היתרות באה לידי ביטוי בהתפלגויות הנכסית והמטבעית של תיק היתרות. ההתפלגות המטבעית של היתרות לסוף שנת 2017 דמתה בעיקרה להתפלגות בסוף שנת 2016 (איור 8): משקלוליהם של המטבעות העיקריים בתיק - דולר, אירו וליש"ט - לא השתנו משמעותית.

7 חלקם פועל יוצא של תכנית שנועדה למתן תנודות חריגות בשער החליפין שאינן תואמות את התנאים הכלכליים הבסיסיים של המשק ובהמשך גם יישומה של התכנית שנועדה למתן את ההשפעה של הפקת הגז על שער החליפין, תכנית שהופעלה במאי 2013.

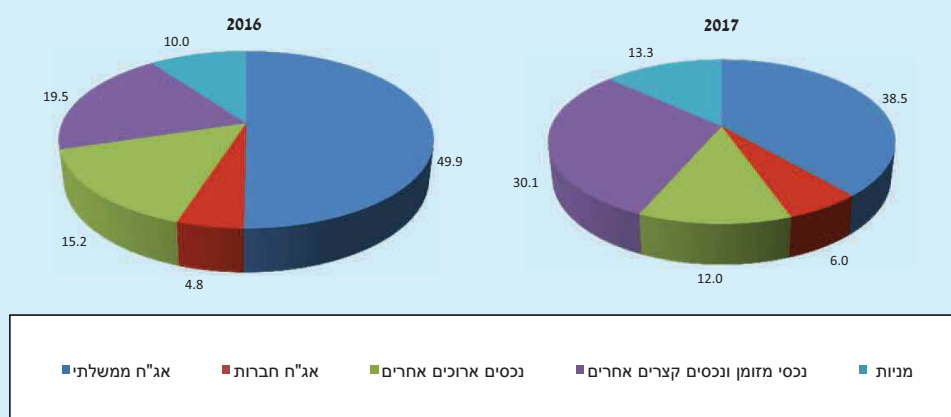
איור 8
ההתפלגות המטבעית, לסופי השנים 2016 ו-2017
(אחוזים)

המקור: עיבודי בנק ישראל.

בשנת 2017 נמשכה מגמת הגידול של ההשקעה בנכסי המרווח הקצרים בתיק על חשבון השקעות באיגרות חוב ממשלתיות קצרות, וזאת על רקע פער התשואות ביניהם, כך שבסוף השנה עמדה ההשקעה במזומן ובנכסי המרווח הקצרים אחרים על 30.1% (גידול של כ-10.6 נקודות אחוז). כמו כן הוגדלו שיעורי ההשקעה במניות ב-3.3 נקודות אחוז. כנגד זאת פחתה ההשקעה באיגרות חוב ממשלתיות בכ-10.4 נקודות אחוז, ובנכסי מרווח ארוכים - בכ-3.2 נקודות אחוז. (איור 9).

איור 9
ההתפלגות הנכסית של תיק היתרות במטבע חוץ, סופי השנים 2016 ו-2017
(אחוזים)

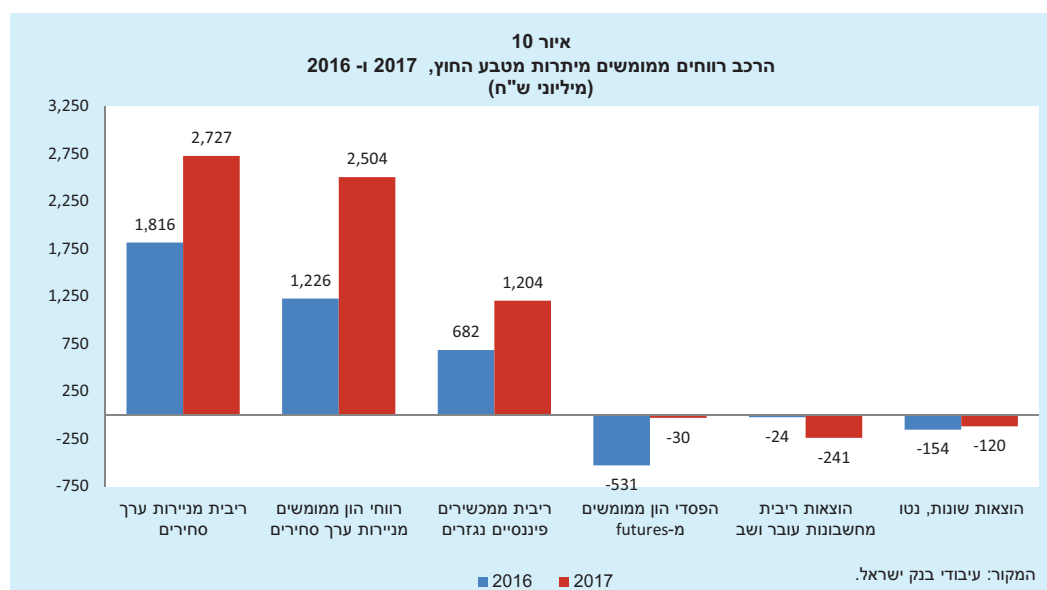

המקור: עיבודי בנק ישראל.

4.1.1 ההכנסות מיתרות מטבע החוץ

ההכנסות מריבית ורווחי הון^{8,9} בגין יתרות מטבע החוץ, ללא הפרשי השערים, הסתכמו השנה בכ-6 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-3 מיליארדי ש"ח אשתקד (לוח 3). הכנסות אלו כוללות את הכנסות הריבית, שהסתכמו בכ-3.7 מיליארדי ש"ח, ואת ההכנסות מרווחי הון ואחרות בסך של כ-2.3 מיליארדים. (בשנת 2016 2.5 מיליארדי ש"ח ו-0.5 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.)

עיקרן של ההכנסות מריבית ורווחי הון היה מניירות ערך. הכנסות אלה מורכבות מהכנסות ריבית שהסתכמו בכ-2.7 מיליארדי ש"ח, והכנסות מרווחי הון, שהסתכמו בכ-2.5 מיליארדים. (בשנת 2016 כ-1.8 מיליארדי ש"ח וכ-1.2 מיליארדים, בהתאמה.) באיור 10 מוצג הרכב הרווחים לפי סוג הרווח ומקורו.

מניתוח הרווחים הממומשים מיתרות מטבע החוץ ניתן לראות כי ביחס לאשתקד ההכנסות מריבית מניירות ערך עלו בכ-0.9 מיליארד ש"ח. עיקר הגידול בהכנסות הריבית נובע מאיגרות חוב דולריות אשר הושפעו מעליית הריבית בארה"ב.

ההכנסות מרווחי הון ממומשים מניירות ערך, הנובעות בעיקר מתיק המניות, גדלו השנה בכ-1.3 מיליארדי ש"ח והושפעו מגידול ההשקעה במניות ומהעליות שנרשמו במדדי המניות שבהם מושקעות היתרות.

המכשירים הפיננסיים הנגזרים תרמו תרומה חיובית לרווחים מיתרות מטבע החוץ. מחד גיסא נרשמו הכנסות ריבית ממכשירים פיננסיים נגזרים ומרווחים על השקעה בנגזרי מטבע חוץ בסך כ-1.2 מיליארדי ש"ח (לעומת 0.7 מיליארד ש"ח אשתקד), ששיקפו מרווחי ריביות אטרקטיביים בעסקאות אלו השנה, והיקפן גדל.

כנגד זאת נרשמו הפסדי הון ממכשירים פיננסיים נגזרים במטבע חוץ, בסך 30 מיליוני ש"ח (בשנת 2016 כ-531 מיליוני ש"ח), אשר נבעו בעיקר מחוזים עתידיים על מדדי מניות. בעסקאות הדולריות

8 בהתאם למדיניות החשבונאית של הבנק, הרווחים הנובעים מהחזקת היתרות נחלקים לרווחים "ממומשים", הנכללים ברווחי הבנק, ולרווחי שיערוך שאינם ממומשים, הנזקפים לחשבונות השיערוך במאזן ואינם באים לידי ביטוי ברווח של הבנק באותה שנה.

9 רווחי ההון כלולים בדוח הכספי בסעיף "הכנסות פיננסיות אחרות".

נרשמו השנה הפסדי הון, שקווצו על ידי רווחי הון מעסקאות במטבעות אירו ויין יפני. ברם השקעות אלה הן חלק קטן ממכלול ההשקעה במניות, שבה נרשמו רווחים.

בשנת 2017 עלו הרווחים הלא ממומשים מיתרות מטבע החוץ, המתבטאים בחשבון השיערוך לשווי ההוגן של הנכסים בסוף השנה. היתרה בחשבון זה, שאינה ממומשת ואינה כלולה ברווחי הבנק, עלתה בכ-4.7 מיליארדי ש"ח בשנת 2017, (עלייה של כ-2.7 מיליארדי ש"ח אשתקד - לוח 3). מרבית העלייה בחשבון השיערוך השנה נבעה מעליית מחירים של המניות.

בהסתכלות כוללת על הרווחים מיתרות מטבע החוץ, הממומשים והלא-ממומשים, ללא הפרשי השערים, מתקבלת עלייה כוללת של ההכנסות בכ-5 מיליארדי ש"ח (המשך לעלייה של כ-3.8 מיליארדי ש"ח אשתקד). התשואה השנתית של התיק במונחי נומרר הסתכמה בשנת 2017 ב-3.03%, גבוהה מזו של 2016, שעמדה על 1.56%.

לוח 3

יתרות מטבע החוץ – סך כל ההכנסות, הפרשי השערים והתשואה

2015	2016	2017	
(מיליוני דולרים)			סך כל יתרות מטבע החוץ
90,575	98,447	113,011	סוף השנה
87,389	95,777	107,567	ממוצע שנתי
(מיליוני שקלים חדשים)			ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים – בחישוב כלכלי
2,924	3,015	6,044	ריבית ורווחי הון
(968)	2,734	4,726	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
(10,093)	(11,069)	(23,403)	הפרשי שערים
(8,137)	(5,320)	(12,633)	סך הכול
(מיליוני דולרים)			ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים – בחישוב כלכלי
748	785	1,643	ריבית ורווחי הון
(253)	728	1,565	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
(2,943)	(1,552)	4,316	הפרשי שערים
(2,448)	(39)	7,524	סך הכול
(אחוזים)			שיעורי התשואה²
0.64	1.56	3.03	במונחי הנומרר של יתרות מטבע החוץ
(1) הפרשי המחירים הלא-ממומשים מתבטאים בשינוי השנתי בחשבון השיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע חוץ. (ראו ביאור 14 לדוחות הכספיים). (2) שיעורי התשואה, המוצגים במונחים שנתיים, על בסיס חישוב יומי, מתייחסים להכנסות מיתרות מטבע החוץ, כולל רווחים או הפסדים כתוצאה משינויים במחירי השוק.			

4.2 חשבונות השיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שערים על היתרות הנקובות במטבע חוץ ורווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע מקומי ובמטבע חוץ לשוויים ההוגן. סעיף זה כולל גם חשבון שיערוך כתוצאה מרווחים או הפסדים לא ממומשים הנובעים משינויים בהנחות אקטואריות בחישוב ההפרשה לכנסיה בגין הטבות לעובדים וגמלאים (ראו ביאור 1 יג וביאור 14 לדוחות הכספיים).

4.2.1 חשבון השיערוך מיתרות הנקובות במטבע חוץ

יתרת חשבון השיערוך מהיתרות הנקובות במטבע חוץ, עמדה בסוף השנה על כ-3.2 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-19.6 מיליארדי ש"ח בשנת 2016, ירידה של כ-16.4 מיליארדי ש"ח. בשנת 2017 נצברו הפרשי שערים שליליים בגין התאמת היתרות הנקובות במטבע חוץ לשערים היציגים בסך של כ-22 מיליארדי ש"ח (לוח 4), בעיקר כתוצאה מייסוף השקל מול הדולר בשיעור של כ-9.8% (איור 5). בהתאם למדיניות החשבונאית המיושמת בבנק, סך של כ-16.4 מיליארדי ש"ח, מתוך הפרשי השער השליליים, נזקף לחשבון השיערוך וקיזז יתרת זכות צבורה. (סכום זה מורכב מקיזוזה של מרבית יתרת השיערוך הדולרית שנצברה לסוף שנת 2016 בסך של כ-19.5 מיליארדי ש"ח ומצבירת הפרשי שער חיוביים השנה בעיקר עקב שיערוך האירו בסך של כ-3.2 מיליארדי ש"ח). יתרת הפרשי השער השליליים, בסך של כ-5.6 מיליארדי ש"ח, נזקפה לדוח הרווח וההפסד ונרשמה כהוצאות מהפרשי שערים. בשנת 2016, נצברו הפרשי שערים שליליים בסך של כ-10.5 מיליארדי ש"ח אשר נבעו בעיקר מהיחלשותם של האירו והשטרלינג. מתוכם, כ-7.1 מיליארדי ש"ח נזקפו לרווח והפסד והיתרה בסך כ-3.5 מיליארד ש"ח, קוזזה מחשבון השיערוך.

לוח 4

הפרשי שערים בגין התאמת יתרות הנקובות במטבע חוץ לשער היציג

2016	2017	
(מיליוני שקלים חדשים)		
נכסים		
		יתרות מטבע חוץ
(11,069)	(23,403)	קרן המטבע הבין-לאומית
-	-	אשראי לממשלה - קרנות דו-לאומיות
(2)	(12)	
התחייבויות		
306	1,117	פיקדונות הממשלה
33	93	פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ
211	205	מוסדות כספיים בין-לאומיים
2	13	פיקדונות של הקרן הדו-לאומית
(10,519)	(21,987)	סך הכול
(7,053)	(5,578)	הפרשי שערים ברווח והפסד
(3,466)	(16,409)	הפרשי שערים לא-ממומשים

4.2.2 חשבון שיערוך מניירות ערך סחירים במטבע חוץ

יתרת חשבון השיערוך בגין ניירות ערך סחירים במטבע חוץ עמדה בסוף שנת 2017 על כ-11.9 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-7.1 מיליארדים בשנת 2016. העלייה, בסך כ-4.8 מיליארדי ש"ח, נבעה בעיקר מעליית חשבון השיערוך בגין ההשקעות במניות עקב עליית שערים בשווקים העולמיים במהלך שנת 2017.

4.2.3 חשבון שיערוך מניירות ערך סחירים במטבע מקומי

יתרת חשבון השיערוך בגין ניירות ערך סחירים במטבע מקומי הסתכמה בסוף שנת 2017 בכ-0.8 מיליארדי ש"ח, ירידה של כ-0.1 מיליארדי ש"ח בהשוואה לשנת 2016. הירידה הושפעה בעיקר מירידה במחירי השוק של ניירות הערך הסחירים במטבע מקומי.

4.2.4 חשבון שיערוך מרווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים

חשבון השיערוך עמד בסוף שנת 2017 על יתרת חובה של כ-2.3 מיליארדי ש"ח (כ-2.1 מיליארדי ש"ח בשנת 2016). לפי שיטת הרישום החשבונאי המיושמת בבנק, עדכון ההתחייבות¹⁰ של הבנק בגין הטבות לעובדים ולגמלאים הנובע משינויים בהנחות האקטואריות¹¹, או מכך שהניסיון בפועל שונה מהמשוער נזקק לחשבון השיערוך במאזן. חשבון זה עשוי להיות אף ביתרת חובה לסוף שנה, וזאת בניגוד לחשבונות השיערוך האחרים הנזכרים לעיל. שינויים אחרים בהתחייבות הבנק בגין הטבות לעובדים ולגמלאים נזקפו לדוח הרווח וההפסד.

4.3 בסיס הכסף

בסיס הכסף הוא סך השטרות והמעות שבמחזור ופיקדונות העו"ש של הבנקים המסחריים בבנק ישראל¹², ונקבע על פי הביקוש שיש למזילות ריבית הנתונה, הנקבעת על ידי בנק ישראל. בסיס הכסף מושפע מזרמים שאינם בשליטת בנק ישראל, כחשבונות הממשלה¹³, ומזרמים שבשליטתו, כגון רכישות מטבע חוץ והנפקות המק"ם, המשמשות להשגת מטרותיה השונות של המדיניות המוניטרית (לוח 5). הבנק סופג מזילות מהשווקים, או מזרים אותה לבנקים המסחריים, כדי לספק את הביקוש לבסיס הכסף בהתאם לריבית בנק ישראל.

הבנק מתאים את בסיס הכסף לריבית באמצעות הכלים המוניטריים - הנפקת מק"ם ופיקדונות נושאי ריבית של הבנקים או הלוואות בהתאם לצורכי המזילות שלהם - המוצעים להם במכרז ואינם נכללים בבסיס הכסף¹⁴. השנה, המשיך בנק ישראל את התערבותו בשוק מטבע החוץ, וזאת בהתאם למדיניותו לפעול בשוק זה כששער החליפין של השקל אינו תואם את התנאים הכלכליים הבסיסיים להתפתחותו.

10 הבנק עושה שימוש בשיעור היוון המבוסס על עקום התשואות של ריבית ממשלתית (סדרת תשואות לפדיון של איגרות חוב של ממשלת ישראל, שמועדי פירעון שונים).

11 ההנחות האקטואריות כוללות: הנחות דמוגרפיות לגבי המאפיינים העתידיים של עובדים ועובדים לשעבר כגון לוחות תמותה, שיעורי פרישה מוקדמת וכד', הנחות פיננסיות, כגון שיעור ריבית ההיוון, וסטייה של הניסיון בתקופת הדוח מן ההנחות שהיו בשנה הקודמת לגבי התקופה הנסקרת.

12 גם פיקדונות העו"ש של הציבור הם חלק מהמזילות במשק, אך לבנק ישראל יש רק השפעה עקיפה על היקפם, באמצעות חובת המזילות המוטלת על הבנקים המסחריים.

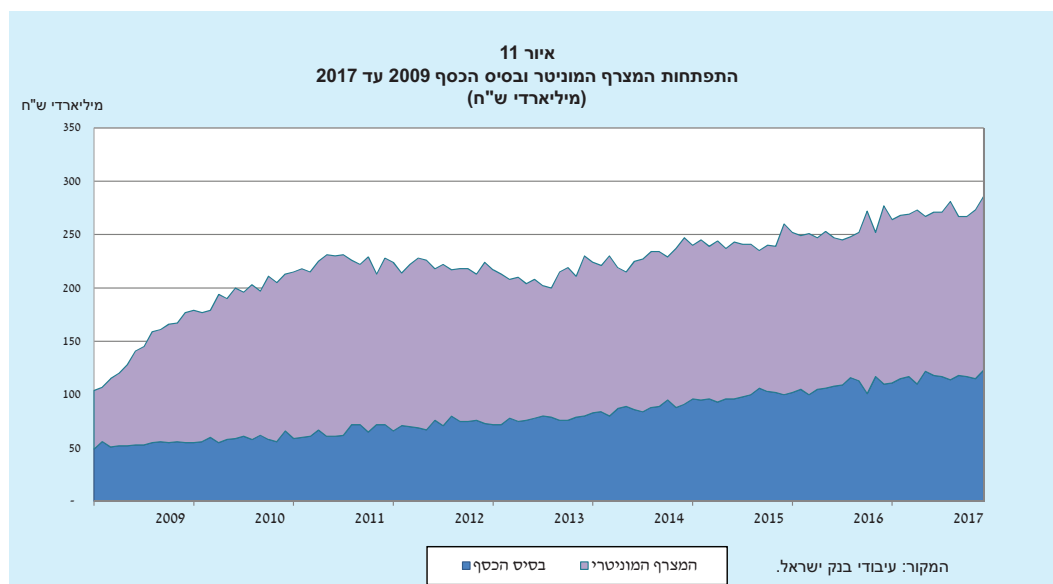
13 פעולות הממשלה משפיעות אף הן על בסיס הכסף, שכן חשבונות הממשלה מנוהלים בבנק ישראל (על פי חוק בנק ישראל התשי"ע - 2010).

14 מפני שאינם מוזרים לצורך עמידה בחובת המזילות.

בהמשך למגמה בשנים האחרונות גדל בסיס הכסף בשנת 2017 בכ-12.2 מיליארדי ש"ח (בשנת 2016 כ-10.8 מיליארדים), והסתכם בסופה בכ-122.7 מיליארדי ש"ח (אזור 11). בדומה לאשתקד, ההזרמה הגדולה ביותר לבסיס הכסף בוצעה על ידי בנק ישראל, בסך כ-24 מיליארדי ש"ח (כ-23 מיליארדים בשנת 2016), תוצאת התערבותו בשוק מטבע החוץ (לוח 5). בנק ישראל ספג את עודפי הנזילות מעבר לביקוש לבסיס הכסף, כדי למנוע לחץ לירידת הריבית שקבע. הספיגה בוצעה באמצעות מצרך הכלים המוניטריים (מק"ם ופזיק) של כ-9 מיליארדי ש"ח, אשר קוזזה על ידי הזרמה של כ-1.2 מיליארד ש"ח, חלקה מתשלומים בגין הכלים המוניטריים.

השנה ספגה הממשלה מהמשק כ-4 מיליארדי ש"ח (לעומת הזרמה של כ-4 מיליארדים בשנת 2016).

לוח 5

בסיס הכסף – השינויים ומקורותיהם

השנה	השינוי בבסיס הכסף	הממשלה והמוסדות הלאומיים ¹	הזרמת/הספיגת בנק ישראל	הזרמת/הספיגת מהמורות מט"ח בבנק ישראל	התאמות ²
	(1)=(2)+(3)+(4)+(5)	(2)	(3)	(4)	(5)
(מיליוני שקלים חדשים)					
2012	748	(9,130)	10,047	-	(169)
2013	6,443	(10,452)	(2,414)	19,037	272
2014	11,699	1,171	(14,190)	24,632	86
2015	8,427	(14,036)	(11,543)	33,842	164
2016	10,787	3,538	(15,814)	23,086	(23)
2017	12,179	(3,864)	(7,819)	24,030	(168)

(1) הזרמת הממשלה כוללת גם את הזרמות המוסד לביטוח לאומי ובנק הדואר.

(2) ההתאמות כוללות: העברות של המוסדות הלאומיים מחו"ל, המתבצעות באמצעות הבנקים, אך מוגדרות כהזרמת המגזר הציבורי עד לסוף שנת 2012 (בטור 2). תקבולים ותשלומים מקומיים של בנק ישראל והממשלה במטבע חוץ למגזר הפרטי, כדוגמת תקבולי מס הכנסה במטבע חוץ, אינם משנים את בסיס הכסף, שכן הם מועברים במישרין מהמגזר הפרטי לממשלה; מצד אחד הם מוגדרים כספיגה של הממשלה, ומהצד האחר - כתזומה של המגזר הפרטי ליתרות מטבע החוץ.

4.4 מצרף הכלים המוניטריים¹⁵

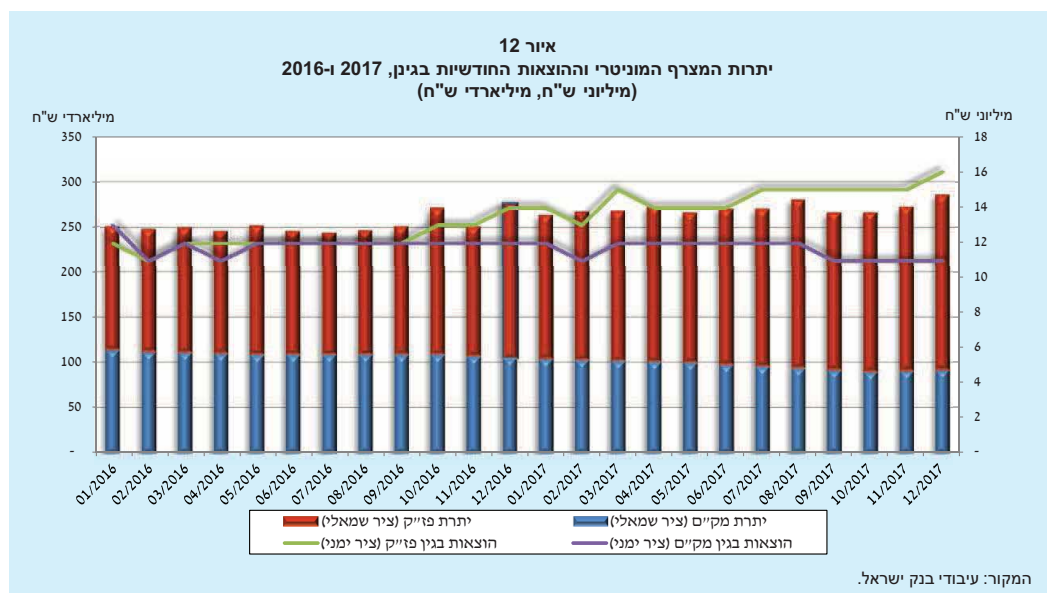
בישראל נרשמה בשנת 2017 אינפלציה חיובית, לראשונה מאז שנת 2014. מדד המחירים לצרכן עלה השנה ב-0.4% בהשוואה לקצב שלילי של כ-0.2% אשתקד. העלייה באינפלציה תאמה את זו של מרבית מדינות ה-OECD. המדיניות המוניטרית בישראל בשנים האחרונות הייתה מדיניות מרחיבה ופעלה לתמוך בפעילות וביצוא ולהחזיר את האינפלציה הנמוכה אל תחום היעד. זאת תוך התחשבות בשיקולי היציבות הפיננסית בהקשר של העלייה החדה במחירי הדירות ורמת המרווחים הנמוכה בשוק הקונצרני. הריבית בשנת 2017 המשיכה להיות נמוכה ועמדה על 0.1%, מאז הורדתה במארכס 2015.

קביעת שיעור הריבית המוניטרית היא הכלי העיקרי של המדיניות המוניטרית לשם השגת מטרותיה, ובראשן שמירה על יציבות המחירים. הריבית המוניטרית משמשת נקודת ייחוס לריביות בשוק, ודרך היא משפיעה על הצריכה והחיסכון של הפרטים, על היקף ההשקעות במשק, וכן על שער החליפין, ודרכו - על הרווחיות של מגזר היצוא ותחליפי היבוא ופעילותו, ועל החשבון השוטף. דרך כל אלה הריבית משפיעה על המחירים.

כדי ליישם הלכה למעשה את רמת הריבית שעליה בנק ישראל מכריז, מזרים בנק ישראל או סופג את כמות הנזילות המבוקשת במשק, התואמת את שיעור הריבית שקבע. זאת באמצעות מתן הלוואות לתאגידים הבנקאיים או קבלת פיקדונות מהם, וכן באמצעות הנפקת מק"ם על פי הצורך. בפרט הדבר נכון גם בעת עיקור תרומתן החיובית של רכישות מטבע החוץ לבסיס הכסף.

בהמשך למגמה בשנים האחרונות, יתרת הכלים המוניטריים נותרה מורכבת מהתחייבויות בלבד, ובסוף שנת 2017 היא הסתכמה בכ-286 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-277 מיליארדים בסוף 2016 (עלייה של כ-3%) עלייה זו נגזרה מהצורך לעקר את עודפי הנזילות שהוזרמו לשווקים כתוצאה מרכישות מטבע החוץ (איור 12). בשנת 2017 הורכב המצרף המוניטרי מכ-194 מיליארדי ש"ח בפזיק, שהם כ-68% מכלל הכלים המוניטריים (לעומת כ-172 מיליארדים בסוף 2016 - כ-62%), וכ-92 מיליארדי ש"ח במק"ם, שהם כ-32% מכלל הכלים האלה (לעומת 105 מיליארדים בסוף 2016 - כ-38%).

הוצאות הריבית בגין מצרף הכלים המוניטריים הסתכמו בשנת 2017 בכ-315 מיליוני ש"ח, לעומת כ-288 מיליונים בשנת 2016. הגידול בהוצאות הריבית נבע בעיקר מהגידול במצרף המוניטרי (איור 12).

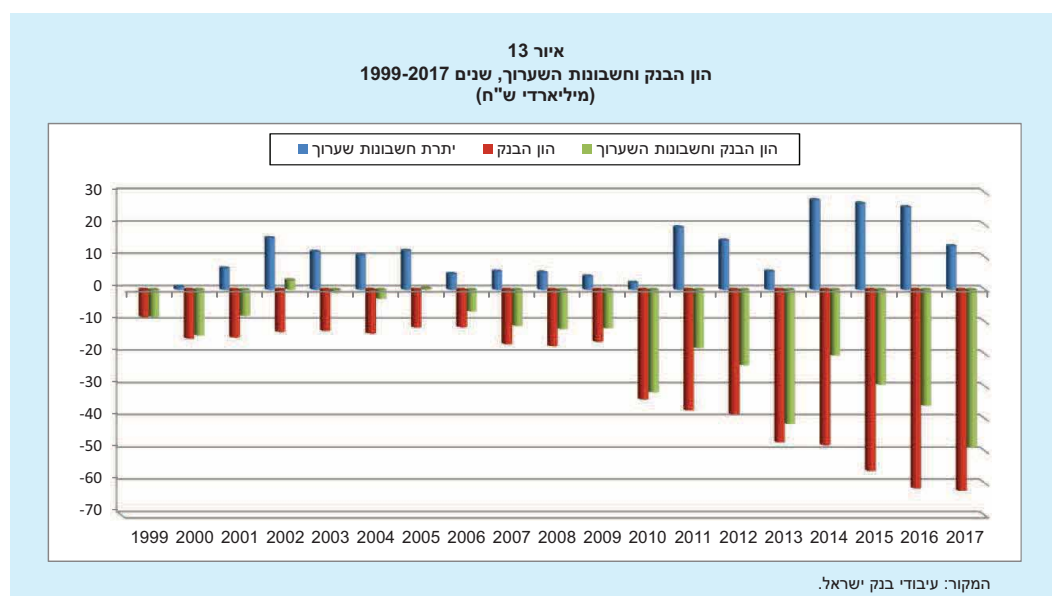
15 מצרף הכלים המוניטריים כולל את יתרת המק"ם והפזיק במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות. יתרת ההלוואות המוניטריות לסופי השנים 2017 ו-2016 עמדו על אפס.

4.5 הון הבנק (גירעון)

לבנק ישראל הון שלילי בסך של כ-62.3 מיליארדי ש"ח. יתרת ההפסד, שהשפיעה על היווצרותו של הגירעון בהון, החלה להיווצר בשנת 1999 עם העברת הרווח לשנת 1998 לממשלה בסך של כ-9 מיליארדי ש"ח, רובו המכריע כתוצאה מהפרשי שיערים עקב פיחות השקל. אולם בשנת 1999, התברר כי מרבית הרווח שהועבר היה רווח לא ממומש שלולא הועבר לממשלה היה מקוזז מול הפסדי אותה שנה. זאת משום שבשנת 1999 נרשמו הפרשי שער שליליים עקב ייסוף השקל, אשר גרמו להפסד בשנה זו. ההפסד גרם לתחילת היווצרותו של הון שלילי במאזני הבנק, מצב הנמשך ברציפות עד היום.

בשנת 2000 שינה בנק ישראל את המדיניות החשבונאית להכרה בהכנסה והחל בטיפול שונה ברווחים ממומשים ובאלו שאינם ממומשים, כמקובל בבנקים מרכזיים בעולם. רווח שאינו ממומש מועבר לחשבונות השיערוך, באופן אשר עשוי למנוע את הישנות התופעה של העברת רווח לא ממומש, בעיקר כתוצאה מהפרשי שער, בשנים שבהן יירשם פיחות חד בשער השקל (ראו ביאור וי לדוחות הכספיים). יתרת חשבונות השיערוך לסוף 2017 עמדה על כ-13.5 מיליארדי ש"ח. ובהסתכלות כוללת, היתרה נטו של הון הבנק בצירוף חשבונות השיערוך הסתכמה בכ-48.8 מיליארדי ש"ח. באיור 13 מוצגות יתרות ההון השליליות של הבנק ושל חשבונות השיערוך, וכן מוצגת המגמה ביתרתם הכוללת.

4.5.1 הרכב הגירעון בהון

מניתוח הרכב הגירעון בהון עולה כי הרכיבים המרכזיים שתרמו לרמתו השלילית של ההון הם ההוצאות בגין הפרשי שער, שהסתכמו לאורך השנים האמורות בכ-55 מיליארדי ש"ח, וההוצאות בגין הפעלת כלי הספיגה המוניתיים, אשר הסתכמו בכ-76.8 מיליארדי ש"ח. כנגד זאת הסתכמו הרווחים מיתרות מטבע החוץ בשנים אלו בכ-76.2 מיליארדי ש"ח, כך שהפער בין הרווחים מיתרות מטבע החוץ לבין ההוצאות על כלי הספיגה המוניתיים, ללא ההפסדים מהפרשי שער, הצטמצם עד לכ-600 מיליון ש"ח בלבד¹⁶. מגמה זו של צמצום הפער בין רכיב הרווחים מיתרות המטבע החוץ לבין עלות הכלים המוניתיים נמשכה בשנים האחרונות. זאת, עם גידול היקפו של תיק יתרות מטבע החוץ (וההכנסות

16 החישוב כאן כולל רווחים ממומשים בלבד ואינו לוקח בחשבון את הפרשי שיערוך המחירים הלא ממומשים.

בגיננו), וגידול רכיב המניות בו, שתוחלת התשואה עליו גבוהה יותר מחד, ומאידך, מירידה בהוצאות הריבית על הכלים המוניטריים, כתוצאה מהפחתת ריבית בנק ישראל בשנים האחרונות עד לרמה של 0.1%, במסגרת המדיניות המוניטרית המרחיבה. השפעת הפרשי השערים היא תנודתית וגדולה, ועקב ייסוף השקל בשנת 2017 היא הוסיפה לתרום להגדלת ההון השלילי של הבנק. רכיבים תוצאתיים נוספים - בעיקר הוצאות הריבית השונות, הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות הדפסת כסף - תרמו ליתרת הגירעון כ-17.5 מיליארדי ש"ח. כנגד זאת, ההכנסות נטו מהממשלה (איגרות חוב ופיקדונות) מיתנו את הצטברות ההון השלילי בסך של כ-10.4 מיליארדי ש"ח. באיור 14 ניתן לראות את התפתחות רכיבי ההפסד העיקריים של הגירעון בהון, במונחים שנתיים, החל מ-1999, שבה נוצר הגירעון.

